

**ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**DEPARTMENT OF ARCHIVAL, LIBRARY AND INFORMATION STUDIES SCHOOL OF
MANAGEMENT, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES**

Πτυχιακή Εργασία

**Οι εκπαιδευτικές δράσεις των βιβλιοθηκών και η Διά
Βίου Μάθηση**

Κωνσταντίνα Ασλανίδου (ΑΜ: 16022)

Επιβλέπων: Γεώργιος Γιαννακόπουλος

Αθήνα, Ιούνιος 2022

Επιτροπή Εξέτασης

1. Γεώργιος Γιαννακόπουλος

2. Αλέξανδρος Κουλούρης

3. Αγγελική Αντωνίου

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη, Ασλανίδου Κωνσταντίνα, με αριθμό μητρώου 16022 φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

Κ. Ασλανίδου

Ευχαριστίες

Σε αυτό το δια βίου ταξίδι γνώσης που έχω επιλέξει, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όσους με βοήθησαν να το πραγματοποιήσω.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Διονύση Κόκκινο, ΕΤΕΠ του Τμήματος, για την πρόθυμη και πολύτιμη καθοδήγησή του. Επίσης, ευχαριστώ τους καθηγητές και τις καθηγήτριες του Τμήματος Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης - Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών για τις πολύτιμες γνώσεις που μου μετέδωσαν σε όλη τη διάρκεια της ακαδημαϊκής μου πορείας.

Τέλος, ευχαριστώ θερμά τους συμφοιτητές και συμφοιτήτριες μου και ιδιαίτερα τους, κο. Γιάννη Μηλιαρέση, Μαρίνα Κουτσομήτρου, Ονέντα Μέξη, Καρολίνα Κρένζοχ, Νικόλ Τσέκλημα, Αλκμήνη Τακάτογλου, την φίλη μου Γιούλα Νικολακοπούλου και φυσικά την πολύτιμη κόρη μου Βασιλική, για την αμέριστη βοήθεια, στήριξη και ενθάρρυνση προκειμένου να ολοκληρώσω τις σπουδές μου.

Ιούνιος 2022

Κωνσταντίνα Ασλανίδου

Περίληψη

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία θα επιχειρηθεί να καταδειχθεί η δράση των βιβλιοθηκών όλων των ειδών, προκειμένου να επιμορφώσουν και να κατάρτισουν διάφορες κοινωνικές ομάδες, ώστε να αποκομίσουν βασικές γνώσεις και δεξιότητες και έτσι να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της σύγχρονης διαρκώς μεταβαλλόμενης κοινωνίας. Αναμφισβήτητα, ο ρόλος των βιβλιοθηκών είναι καθοριστικός ως μια ανεξάντλητη πηγή γνώσης και πληροφόρησης, προσφέροντας κοινωνικό έργο στο κοινό τους χωρίς να αγνοεί τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Για παράδειγμα, με στόχο τη Διά Βίου Μάθηση, η Βιβλιοθήκη του Αγροτικού Καταστήματος Κράτησης Αγιάς μέσα από επιμορφωτικές δράσεις αποσκοπεί στην προσωπική εξέλιξη των εγκλείστων ενώ παράλληλα τους ψυχαγωγεί. Τελικός στόχος της, η απρόσκοπτη επανένταξη τους στο κοινωνικό σύνολο, η απόκτηση βασικών γνώσεων, κριτικής σκέψης και η αποφυγή παραβατικών συμπεριφορών στο μέλλον. Σε ένα άλλο τομέα επίσης που οι Βιβλιοθήκες δείχνουν μεγάλη ευαισθησία είναι στα άτομα με ειδικές ανάγκες. Οι Δημοτικές-Δημόσιες Βιβλιοθήκες σαν ζωντανός οργανισμός αφουγκραζόμενες τον παλμό και τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, διευρύνουν τις δραστηριότητες τους μέσα από επιμορφωτικά προγράμματα, εκπαιδευτικές δράσεις όπως είναι η δημιουργική γραφή, σχολή γονέων, ομιλίες ψυχολογικής υποστήριξης από ειδικούς για την αντιμετώπιση της πανδημίας covid-19 κ.α.

Συμπερασματικά, ο σκοπός της εκπόνησης της παρούσας πτυχιακής είναι να παρουσιάσει τον ρόλο των Βιβλιοθηκών στην επιμόρφωση και την κατάρτιση ομάδων με διαφορετικό κοινωνικό, πολιτισμικό, θρησκευτικό, μορφωτικό υπόβαθρο και να στηρίξει τις ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας μέσα από δράσεις και επιμορφωτικά προγράμματα.

Η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί είναι η βιβλιογραφική επισκόπηση και η παρατήρηση των δικτυακών τόπων των βιβλιοθηκών και άλλων σχετικών φορέων.

Λέξεις κλειδιά: διά βίου μάθηση, δημόσιες βιβλιοθήκες, δημοτικές βιβλιοθήκες, βιβλιοθήκες φυλακών, νέες τεχνολογίες, ΤΠΕ

Abstract

This paper attempts to demonstrate the effects of all types of libraries, in order for various social groups to be educated and trained, so that they acquire basic knowledge and skills, aiming to their coping with the needs of today's constantly changing society.

Undoubtedly, libraries play a crucial role as an inexhaustible source of knowledge and information, by offering social work to the public, without ignoring vulnerable social groups. For example, with a view to Lifelong Learning, the Library of the Detention Center of Aghia, aims at the personal development of its inmates, while entertaining them through educative activities. Its final objectives are their seamless rehabilitation into society, the acquisition of basic knowledge and critical thinking, and the avoidance of delinquent behaviors in the future.

In addition, like a living organism, Municipal and Public libraries, listening to the pulse and needs of the local community, are expanding their actions through training programs, educational activities such as creative writing, schooling for parents, speeches offering psychological support by experts addressing the Covid-19 pandemic, etc.

In conclusion, the purpose of this paper is to present the role of Libraries in the education and training of groups with different social, cultural, religious, educational backgrounds and to support vulnerable social groups through actions and training programs.

The methodology followed will be the bibliographic overview and the observation of the websites of libraries and other relevant bodies.

Key words: Long-life learning, public libraries, prison libraries, new technologies, ICT

Περιεχόμενα

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	3
Ευχαριστίες	4
Περίληψη	5
Abstract	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Εισαγωγή	8
1.1 Για την Ιστορία.....	8
1.2 Στόχοι και πλαίσιο της εργασίας	9
1.3 Το θέμα και η μεθοδολογία του	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ενοιολόγηση	12
2.1 Ο θεσμός της βιβλιοθήκης στη σύγχρονη Ελλάδα	12
2.2 Η έννοια της Λαϊκής Βιβλιοθήκης	14
2.3 Η έννοια της Δια Βίου Μάθησης.....	14
2.4 Βιβλιοθήκες και ΔΒΜ. Γενικές κατευθύνσεις.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Οι λαϊκές βιβλιοθήκες ως πυλώνες της ΔΒΜ. Αρχές συγκρότησης, οι σχέσεις που διαμορφώνονται και ορισμένα παραδείγματα	20
3.1 Τα βήματα προς την εξωστρέφεια των βιβλιοθηκών	20
3.2.1 Ζωντανή ιστορική συνέχεια στα Ιωάννινα	24
3.2.2 Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Άμφισσας	26
3.2.3 Καινοτόμες προσπάθειες στη Βόρεια Ελλάδα.....	28
3.3.1 Μερικά παραδείγματα από το μεγάλο δίκτυο βιβλιοθηκών της Αττικής.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Οι βιβλιοθήκες προσεγγίζουν τις φυλακές και άλλες ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού	35
4.1 Οι ευάλωτες ομάδες και τα προβλήματά ένταξης στη ΔΒΜ.....	35
4.2 Διεθνής και ελληνική πραγματικότητα για τις βιβλιοθήκες των φυλακών	38
4.3 Η Πρώτη απόπειρα στις φυλακές ανηλίκων στην Κασσαβέτεια	46
4.4 Πρόσφυγες-μετανάστες και άλλες ευάλωτες ομάδες	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπεράσματα	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Εισαγωγή

1.1 Για την Ιστορία

Η ιστορία των βιβλιοθηκών δεν είναι τόσο αρχαία όσο ο άνθρωπος. Ωστόσο η ύπαρξη γραπτού πολιτισμού και εγγράμματων ατόμων από την πρώτη αρχαιότητα σε συνδυασμό με ορισμένα αρχαιολογικά ευρήματα μας κάνει να πιστεύουμε στην ύπαρξη κάποιου τύπου βιβλιοθήκης, τουλάχιστον στα κέντρα εξουσίας. Για αιώνες μετά, ακόμα και όταν οι βιβλιοθήκες πύκνωσαν μέσα στα πολιτισμένα κέντρα της ανθρωπότητας, παρέμειναν προνόμιο του κλήρου και ενός κομματιού της άρχουσας τάξης ως προς τη διαχείριση και τη χρήση τους. Συνεπώς, κάθε άλλο παρά λαϊκές μπορούν να χαρακτηριστούν. Άλλωστε λειτουργούσαν περισσότερο σαν αποθηκευτικοί χώροι υλικού παρά σαν χώροι επαφής με τη γνώση. Ο όρος «Λαϊκή Βιβλιοθήκη» ανήκει στη σύγχρονη ιστορία της ανθρωπότητας.

Η Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας που ιδρύθηκε από τον Πτολεμαίο Α΄ (306-283 π.Χ.), διάδοχο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, υπήρξε η μεγαλύτερη και σημαντικότερη βιβλιοθήκη της αρχαιότητας που συγκέντρωσε την τεράστια πνευματική παραγωγή των προηγούμενων αιώνων σε πάνω από 400.000 τόμους. Ήταν ένα ολοκληρωμένο θα λέγαμε ίδρυμα του είδους του, σήμα κατατεθέν του τότε γνωστού κόσμου (Ιστορία των Ελλήνων, 2003).

Ο πρώιμος Μεσαίωνας στη Δυτική και Βόρεια Ευρώπη έχει να επιδείξει ακμαίες μοναστικές κοινότητες στις οποίες η ανάγνωση και η γραφή λατρευτικών-θρησκευτικών κειμένων ήταν κύριο μέλημα των μοναχών, οι οποίοι φύλασσαν σε ειδικό μέρος τα κείμενα που έγραφαν και κυρίως αντέγραφαν. Η εποχή του Καρλομάγνου (800-814) σήμανε την αναβίωση του Ρωμαϊκού μεγαλείου, άρα και την αναβίωση των λατινικών γραμμάτων στη Δύση, καθώς και την ανάπτυξη των ελευθέρων τεχνών. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον τέθηκαν οι βάσεις της Μεσαιωνικής παιδείας, η οποία περιλάμβανε την ύπαρξη βιβλιοθηκών. Αυτή η παιδεία έλαβε διαστάσεις πνευματικής αφύπνισης τη μέση περίοδο του ευρωπαϊκού Μεσαίωνα από τον 10^ο αιώνα και κυρίως κατά τον 11^ο αιώνα μ.Χ. Το αβαείο του αγίου Γάλλου στην Ελβετία διέθετε τη μεγαλύτερη βιβλιοθήκη στη Δύση και στις ελευθέριες σχολές του μαθήτευσαν πολλοί μελλοντικοί πνευματικοί ηγέτες. Ο 12^{ος} αιώνας ήταν η εποχή εμφάνισης των Πανεπιστημίων. Τα παρισινά Πανεπιστήμια, αλλά και αυτά σε Βιέννη και Πράγα που ήταν οργανωμένα κατά το παρισινό πρότυπο περιλάμβαναν οπωσδήποτε βιβλιοθήκη, στην οποία είχαν πρόσβαση οι φοιτητές που προέρχονταν πια ακόμα και από την κατώτερη τάξη των ευγενών (Nicholas, 2013).

Τομή στην ιστορία του βιβλίου και άρα της ύπαρξης βιβλιοθηκών ήταν η ανακάλυψη της Τυπογραφίας το 1455. Πλέον άλλαζαν οι όροι παραγωγής βιβλίων, μεταβαλλόταν ο τόπος εκτύπωσης τους και το περιεχόμενό τους. Η παραγωγή μπορούσε πια να γίνεται εκτός μοναστηριών και επίσημων αρχών και να αποκτήσει πολυθεματικότητα. Στις μεσοπρόθεσμες συνέπειες της ανάπτυξης της τυπογραφίας συγκαταλέγεται και η δημιουργία των πρώτων δημόσιων βιβλιοθηκών με την εξής διαδικασία: πολλοί από όσους συσώρευαν τα βιβλία τους και δημιουργούσαν αξιόλογες ιδιωτικές συλλογές τις κληροδοτούσαν στις πόλεις τους μετά θάνατον. Μ' αυτόν τον τρόπο, μέσα σε πενήντα χρόνια από την εφεύρεση της τυπογραφικής μηχανής, δημιουργήθηκαν δημόσιες βιβλιοθήκες σε όλη την Ευρώπη ([Cartwright, 2020](#)).

Οι επόμενοι αιώνες και ιδιαίτερα ο 19^{ος} όταν αναπτύχθηκαν τα έθνη-κράτη και η αυτογνωσία τους, ήταν περίοδος άνθησης των βιβλιοθηκών. Άρχισε να γίνεται όλο και πιο κατανοητό ότι η συσσωρευμένη γνώση πρέπει να συγκεντρώνεται και να δίνει ώθηση στην εθνική ανάπτυξη. Άρα πρέπει να υπάρχουν βιβλιοθήκες που να ανήκουν στο έθνος και έτσι να υπηρετούν ένα συγκεκριμένο ανώτερο σκοπό σε σχέση με αυτόν που μέχρι τότε εξυπηρετούσε μία βιβλιοθήκη. Τον 20^ο αιώνα οι βιβλιοθήκες έπαψαν να αποτελούν δια παντός αποθηκευτικούς χώρους και άνοιξαν στο ευρύ κοινό, καθώς εκλαμβάνονταν όλο και περισσότερο σαν χώροι μάθησης. Ο 21^{ος} αιώνας φέρνει μαζί του ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις αλλά και προκλήσεις. Αλλάζει η ίδια η οργάνωση των κοινωνιών και φυσικά η μετάδοση της γνώσης και της πληροφορίας. Σαν αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων οι βιβλιοθήκες εντάσσονται στο πλαίσιο διακίνησης της πληροφορίας και μετατρέπονται σε κοιτίδες οικονομικής ανάπτυξης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αντιμετωπίζει τις βιβλιοθήκες και τα μουσεία σαν χώρους που συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη και σαν πυλώνες της Διά Βίου Μάθησης, η οποία με τη σειρά της τροφοδοτεί την οικονομική ευρωστία μιας χώρας. Συνεπώς το θέμα της εξέλιξης των βιβλιοθηκών και της θέσης τους στην κοινωνία της εποχής μας αποκτά βαρύνουσα σημασία.

1.2 Στόχοι και πλαίσιο της εργασίας

Βασικό ζήτημα της εργασίας είναι η διερεύνηση της σύνδεσης του στόχου της Διά Βίου Μάθησης με τη λειτουργία των βιβλιοθηκών. Δεδομένου ότι η σύνδεση αυτή ήδη υπάρχει, τίθεται το θέμα της περεταίρω εξέλιξής της ή ακόμα και της επανέναρξης διαδικασιών, όπου

αυτή η σύνδεση έχει απονήσει. Πώς εξελίχθηκε η ιδέα να αποτελούν οι βιβλιοθήκες απαραίτητο εργαλείο στη Διά Βίου Μάθηση και ποια είδη βιβλιοθηκών ανταποκρίνονται σε αυτό το ρόλο είναι μερικά από τα ερωτήματα που καταπιάνεται αυτή η πτυχιακή εργασία. Για παράδειγμα σήμερα υπάρχουν ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες με πλούτο γνώσης που είναι δυσπρόσιτες στο ευρύ κοινό (π.χ. Βιβλιοθήκες της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών). Υπάρχουν άλλες δημόσιες που είναι εξίσου σημαντικές και εύκολα έχει πρόσβαση ο καθένας, αλλά συνεχίζουν να λειτουργούν σε ακαδημαϊκό πλαίσιο (π.χ. Βιβλιοθήκη της Φιλοσοφικής, όπου δεν μπορεί να δανειστεί βιβλία όποιος δεν διαθέτει φοιτητικό πάσο). Επομένως, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η εύκολη πρόσβαση στο περιεχόμενο της βιβλιοθήκης δεν είναι ο κύριος παράγοντας για να την ταυτίσει με την προσπάθεια Διά Βίου Μάθησης. Μια σειρά παραγόντων αναδεικνύουν τις Λαϊκές Βιβλιοθήκες, δηλαδή τις δημόσιες-δημοτικές, αλλά και τις βιβλιοθήκες των φυλακών και αυτές που είναι προσαρμοσμένες για άτομα με ειδικές ικανότητες, στους κατεξοχήν χώρους Διά Βίου Μάθησης.

Σε αυτό το πλαίσιο ερωτημάτων και παρατηρήσεων η εργασία στοχεύει να αναδείξει την ίδια τη σχέση των βιβλιοθηκών με τη Διά Βίου Μάθηση, την εξέλιξη της σχέσης αυτής και την ανάγκη της περαιτέρω ενίσχυσής της. Επιπλέον στοχεύει με παραδείγματα να αναδείξει τη σημασία ύπαρξης της δημόσιας βιβλιοθήκης για την επίτευξη του στόχου της Διά Βίου Μάθησης σε καιρούς που τέτοιες δομές περνούν κρίση.

1.3 Το θέμα και η μεθοδολογία του

Η ύπαρξη βιβλιοθηκών στη σύγχρονη εποχή καλύπτει μια σημαντική κοινωνική ανάγκη: την ισότιμη μαζική πρόσβαση στην παλιά και νέα συγκεντρωμένη γνώση. Άρα οι βιβλιοθήκες έχουν περισσότερο από ποτέ εκπαιδευτικό ρόλο και μάλιστα για όλες τις ηλικίες. Έτσι ο θεσμός της βιβλιοθήκης συνδέεται αντικειμενικά με τη Διά Βίου Μάθηση και Εκπαίδευση. Το περιεχόμενο των βιβλίων είναι εκεί και περιμένει τον μαθητή και μετέπειτα φοιτητή, αργότερα επιστήμονα-ερευνητή ή δάσκαλο ή απλά αναγνώστη να το προσεγγίσει επανειλημμένα, όποτε υπάρχει ανάγκη. Άλλωστε η ανανέωση, η επέκταση ή απλά η υπενθύμιση της γνώσης είναι βασικό χαρακτηριστικό της επιστήμης, όπως και η επιμόρφωση πάνω στη νέα γνώση που παράγεται για ένα αντικείμενο. Οι παραπάνω άξονες είναι η καρδιά της Διά Βίου Μάθησης που φυσικά στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει πάρει διαστάσεις συγκροτημένης στρατηγικής που τροφοδοτεί την αγορά εργασίας, την οικονομία και αγκαλιάζει όλες τις ομάδες του πληθυσμού, σταδιακά και τις πιο ευάλωτες.

Αρωγός στην αποστολή των βιβλιοθηκών μπορεί και πρέπει να σταθεί η τεχνολογική καινοτομία, η οποία ως τώρα μάλλον υπονομεύει το ρόλο των βιβλιοθηκών με αυτές να θεωρούνται ως κάτι πεπαλαιωμένο μολονότι διατηρούν την πρακτική (και όχι μόνο) αξία τους. Οι νέες τεχνολογίες θα βοηθήσουν τις βιβλιοθήκες να αναπτύξουν πρακτικές που προσιδιάζουν στη Διά Βίου Μάθηση βοηθώντας πιο ουσιαστικά κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες όπως οι φυλακισμένοι, οι χρόνια ασθενείς, ομάδες με ιδιαιτερότητες στη μαθησιακή διαδικασία, όπως είναι οι άνθρωποι με ειδικές ικανότητες.

Η σύνθεση των σύγχρονων βιβλιογραφικών αναφορών για το ζητούμενο της εργασίας με την ταυτόχρονη συνεξέταση βασικών εννοιών γύρω από τη Δια Βίου Μάθηση υπό το πρίσμα της κλασικής βιβλιογραφίας περί των βιβλιοθηκών είναι η μέθοδος απάντησης των ερωτημάτων που θέσαμε παραπάνω και με τα οποία καταπιάνεται η εργασία. Η κριτική εξέταση παλιότερου και νεότερου υλικού για το συγκεκριμένο ζήτημα ήταν απαραίτητη ειδικά όπου αναφέρονταν αριθμητικά στοιχεία, ώστε να αποφευχθούν οι αυθαίρετες γενικεύσεις και τα λαθεμένα συμπεράσματα. Επομένως, όπου αναφέρονται τέτοια στοιχεία η εργασία καταγράφει τάσεις και όχι παγιωμένες καταστάσεις και συμπεριφορές. Τέλος η παρούσα πτυχιακή εργασία επιθυμεί να αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον για το θέμα της σύνδεσης των βιβλιοθηκών με τη στρατηγική της Διά Βίου Μάθησης ανοίγοντας τον επιστημονικό διάλογο για την ακόμα πιο βαθιά μελέτη του θέματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Εννοιολόγηση

2.1 Ο θεσμός της βιβλιοθήκης στη σύγχρονη Ελλάδα

Στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία έχει υποβαθμιστεί ο ρόλος κυρίως των δημόσιων βιβλιοθηκών υπό το βάρος των προκλήσεων του ψηφιακού κόσμου. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες αναπτύχθηκαν από τον προηγούμενο αιώνα σε τοπικό επίπεδο διαδραματίζοντας σημαντικό μαθησιακό και πολιτιστικό ρόλο στο πλαίσιο των τοπικών κοινωνιών. Σήμερα μπορούμε να διακρίνουμε τρία είδη βιβλιοθηκών που να απευθύνονται στο πλατύ κοινό στην Ελλάδα: τις δημόσιες, τις δημοτικές και τις παιδικές (Μπαλαμπανίδου, 2015).

Όσον αφορά στις 46 δημόσιες βιβλιοθήκες της χώρας (eanagnosis.gr), αυτές λειτουργούν υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας. Παράδειγμα τέτοιας βιβλιοθήκης είναι η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας (ΕΒΕ), η οποία ενσάρκωσε το όραμα για ένα χώρο που θα υπηρετούσε την ιδέα της πνευματικής αναγέννησης του ελληνικού έθνους, καθώς αυτό πορευόταν στη συγκρότηση κράτους. Ο Ελβετός φιλέλληνας Ιάκωβος Μάγερ σε άρθρο του στα Ελληνικά Χρονικά διατύπωσε πρώτος την ιδέα μια Εθνικής Βιβλιοθήκης. Την ιδέα του Μάγερ υλοποίησε ο κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας το 1829. Η συλλογή άλλαξε πολλές φορές θέση μέχρι που το 1903 μεταφέρθηκε στο Βαλλιάνειο της Αθηναϊκής Τριλογίας όπου και παρέμεινε ως το 2017. Το 2018 μεταφέρθηκε στο ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος επιτελώντας πλήθος λειτουργιών και συντονίζοντας το Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών. Σε αυτό το πλαίσιο η ΕΒΕ έχει διαμορφώσει πρόγραμμα ενίσχυσης των δημόσιων βιβλιοθηκών επενδύοντας στην περεταίρω επιμόρφωση του προσωπικού και τον εκσυγχρονισμό των εργαλείων που αυτές χρησιμοποιούν. Μέσω αυτού του προγράμματος ήδη 20 Δημόσιες Βιβλιοθήκες, με πάνω από 600.000 εγγραφές και περισσότερα από 150.000 μέλη συνολικά, έχουν ολοκληρώσει με επιτυχία τη μετάβασή τους στο λογισμικό διαχείρισης βιβλιοθηκών Koha (ILS) που είναι και το πιο προηγμένο παγκοσμίως, ενσωματωμένο σε εκατοντάδες βιβλιοθήκες (www.nlg.gr).

Ορισμένες δημόσιες βιβλιοθήκες περιέχουν πολύτιμο πρωτότυπο υλικό, γι' αυτό και χαρακτηρίζονται ιστορικές, όπως η Ζωσιμαία Δημόσια Ιστορική Κεντρική Βιβλιοθήκη Ιωαννίνων ή η Δημόσια Ιστορική Βιβλιοθήκη της Δημητσάνας. Οι δημοτικές βιβλιοθήκες όπως φανερώνει το όνομά τους λειτουργούν με ευθύνη των Δημοτικών Αρχών. Ο αριθμός τους ανέρχεται σε περίπου 700, αλλά σύμφωνα με διάφορες έρευνες λειτουργούν λιγότερες από 300. Σε αυτό το αποτέλεσμα συνέτεινε καθοριστικά η παρελθούσα πολύχρονη

οικονομική κρίση που αποστράγγισε τους οικονομικούς πόρους των Δήμων. Ωστόσο οι δημοτικές βιβλιοθήκες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ποιοτική αναβάθμιση της πολιτιστικής στάθμης των Δήμων. Οι παιδικές και εφηβικές βιβλιοθήκες που απευθύνονται αποκλειστικά σε παιδιά και νέους ανέρχονται σε 28 σύμφωνα με τον Οργανισμό Παιδικών και Εφηβικών Βιβλιοθηκών (eeber.gr). Η μεγάλη σημασία τους έγκειται στο γεγονός ότι αποτελούν την απαρχή της έννοιας της Δια Βίου Μάθησης ως προς τη χρήση των βιβλιοθηκών (Μπαλαμπανίδου, 2015).

Σημαντική αυτόνομη κατηγορία είναι οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, οι οποίες ακολουθούν τις μεταβολές στο περιβάλλον της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Παρά τη σχετική μείωση του προσωπικού τους συνεχίζουν να ανταποκρίνονται στις ερευνητικές ανάγκες της ακαδημαϊκής κοινότητας. Η ανάπτυξη των ιδρυματικών αποθετηρίων (institutional repositories) και της Ανοικτής Πρόσβασης (Open Access) είναι η κύρια μεταρρύθμιση που άλλαξε το τοπίο δημοσίευσης καθιστώντας την έρευνα ευρέως προσβάσιμη και μειώνοντας τη φυσική παρουσία στις βιβλιοθήκες όταν το αντικείμενο προς ανάγνωση είναι μια ερευνητική πανεπιστημιακή εργασία. Σύμφωνα με άρθρο του Ινστιτούτου Γκαίτε τα νέα - ψηφιακά κυρίως- εργαλεία που αξιοποιούν οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες τις καθιστούν συνεργάτες της ακαδημαϊκής κοινότητας. Συγκεκριμένα, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες ανέλαβαν πρωτοβουλίες και ανέπτυξαν εκπαιδευτικά προγράμματα προσπαθώντας να προσφέρουν υπηρεσίες συμβατές με την ψηφιακή τεχνολογία. Επομένως, αναπτύχθηκε μια σειρά ψηφιακών υποδομών και υπηρεσιών που προσφέρονται στην ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα, όπως είναι τα Ιδρυματικά Αποθετήρια, το Δίκτυο Διαδανεισμού, οι υπηρεσίες και λογισμικό για ΑμεΑ, η χρήση των προτύπων ISO στην παροχή υπηρεσιών. Τέλος οι βιβλιοθήκες προσέφεραν προγράμματα εκπαίδευσης σε ερευνητές και ακαδημαϊκούς σχετικά με τη χρήση ψηφιακών υπηρεσιών πληροφόρησης και πόρων, όπως είναι τα ηλεκτρονικά περιοδικά και βάσεις δεδομένων (<https://www.goethe.de>).

Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες από τη στιγμή που είναι συνδεδεμένες με Πανεπιστημιακά Ιδρύματα τίθενται στην πρωτοπορία της σύγχρονης παροχής υπηρεσιών σε αντίθεση με τις κοινές δημόσιες-λαϊκές βιβλιοθήκες. Στην αυγή του 21^{ου} αιώνα οι ερευνητές του ζητήματος παρατηρούσαν ότι οι βιβλιοθήκες έχουν παθητικό ρόλο και ότι λειτουργούν αποκλειστικά σαν χώροι μελέτης χωρίς να παρέχουν ποιοτικές υπηρεσίες (Parazoglou, Semertzaki, 2001). Για την αντιστροφή αυτής της κατάστασης δαπανήθηκαν κοινοτικοί πόροι από το Υπουργείο Παιδείας, αν και υπάρχουν πολλά περιθώρια για τη βελτίωση της κατάστασης ειδικά στις δημοτικές βιβλιοθήκες, αλλά και

συνολικά, ώστε να καταστούν ουσιαστικά οι κατά τόπους βιβλιοθήκες θεσμός της κοινότητας.

2.2 Η έννοια της Λαϊκής Βιβλιοθήκης

Στη διακήρυξη της UNESCO το 1994 για τις Λαϊκές Βιβλιοθήκες συναντάμε την εξής διατύπωση: *«Η δημόσια βιβλιοθήκη είναι το τοπικό κέντρο πληροφόρησης προσφέροντας όλα τα είδη της γνώσης και της πληροφορίας προς εύκολη διάθεση στους χρήστες της.»*

Ήδη από όσα είπαμε παραπάνω φαίνονται τα βασικά χαρακτηριστικά μιας λαϊκής βιβλιοθήκης. Αναλυτικότερα, γνήσιες λαϊκές βιβλιοθήκες είναι αυτές που λειτουργούν στις γειτονιές μιας πόλης ή στα χωριά διαθέτοντας κινητή βιβλιοθήκη, με αυτοκίνητο για να εξυπηρετούν την περιφέρεια· σε αυτές ανήκουν και οι παιδικές βιβλιοθήκες. Σύμφωνα με έναν ορισμό ως Δημοτική Βιβλιοθήκη ορίζεται αυτή που έχει ιδρυθεί και χρηματοδοτείται από μια τοπική αρχή (Δήμο ή Κοινότητα) ή σε μερικές περιπτώσεις από ένα κεντρικό κυβερνητικό σώμα, στη διάθεση όλων όσοι επιθυμούν να τη χρησιμοποιήσουν χωρίς καμία προκατάληψη ή διάκριση. Οι Λαϊκές Βιβλιοθήκες διοικητικά διακρίνονται σε Δημοτικές και Δημόσιες (Κοκκίνης, 1981). Επομένως στη βιβλιογραφία Δημόσια και Δημοτική Βιβλιοθήκη είναι όροι που σχεδόν ταυτίζονται με την έννοια της Λαϊκής Βιβλιοθήκης.

2.3 Η έννοια της Δια Βίου Μάθησης

Η μάθηση συχνά ταυτίζεται με την απόκτηση γνώσεων. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία όμως αν μέναμε σε αυτή την παραδοχή θα ήμασταν επιφανειακοί, διότι η μάθηση είναι αρχικά μια βαθιά εσωτερική διαδικασία αλλαγής και τροποποίησης της συμπεριφοράς του ατόμου που προκύπτει ως αποτέλεσμα μιας όχι μόνο γνωστικής εμπειρίας, αλλά συναισθηματικής και βουλητικής ταυτόχρονα (Μπαλαμπανίδου, 2015). Η τάση και η ικανότητα για μάθηση είναι αναπόσπαστα στοιχεία της ανθρώπινης φύσης, αποτέλεσαν προωθητική δύναμη του ανθρώπινου πολιτισμού και αποτελούν κάτι πολύ ευρύτερο από τον αλφαριθμητισμό και τη συγκέντρωση γνώσεων στη νεανική ηλικία. Γι' αυτό η μαθησιακή διαδικασία πλέον είναι αντικείμενο μελέτης ακόμα και επιστημόνων των φυσικών επιστημών (Ματσαγγούρας, 2011). Οι σύγχρονες αντιλήψεις για τη μάθηση τονίζουν τον ενεργητικό χαρακτήρα της και θέτουν στο επίκεντρο τον ίδιο τον μαθητή ως βασικό συντελεστή της μάθησης.

Σήμερα όλοι οι διεθνείς οργανισμοί μεταξύ αυτών και η UNESCO επισημαίνουν ότι η διαδικασία της μάθησης, συνεπώς και της εκπαίδευσης δεν πρέπει να περιορίζονται στη σχολική φοίτηση και τα νεανικά χρόνια (Μπαλαμπανίδου, 2015). Εδώ βρίσκεται ο πυρήνας της έννοιας Διά Βίου Μάθηση και η οποία έχει κοινές παραμέτρους με την έννοια της Διά Βίου Εκπαίδευσης. Στις ημέρες μας θεωρείται πολύ πιο εύκολο από ότι παλιότερα να απαξιωθεί η γνώση και να προκύψουν νέες δεξιότητες άρα και νέες ανάγκες στην αγορά εργασίας. Σε αυτή την παραδοχή βρίσκεται η απαρχή της Διά Βίου Εκπαίδευσης. Η απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και εμπειριών με στόχο την αυτοπραγμάτωση έχει γίνει αυτοσκοπός για πολλούς ανθρώπους των αναπτυγμένων χωρών γεγονός που ανεβάζει την αξία της Διά Βίου Εκπαίδευσης (Νόβα-Καλτσούνη, 2010).

Η ΕΕ με τη Στρατηγική της Λισσαβόνας παγίωσε τον όρο Διά Βίου Μάθηση (Lifelong Learning) αντί του όρου Διά Βίου Εκπαίδευση (Lifelong Education). Πρόκειται για έννοιες συγγενείς με την πρώτη να θεωρείται ως πιο πλήρης, διότι η εκπαίδευση είναι μια θεσμική διαδικασία με τυπικούς κανόνες, ενώ η μάθηση συμπεριλαμβάνει και μη τυπικές μορφές κατά την οποία το άτομο έχει τον πρώτο ρόλο. Ο προσανατολισμός όμως στη Διά Βίου Μάθηση υπάρχει ήδη από το 1992 με τις σχετικές αναφορές στη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Έκτοτε έγινε έννοια κλειδί για την αναδιοργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων με τελικό στόχο την καλύτερη διαχείριση ζητημάτων της αγοράς εργασίας. Το 2007 με Κοινή Υπουργική Απόφαση του Ευρωκοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρώπης εντάσσονται όλα τα Κοινοτικά Εκπαιδευτικά προγράμματα σε ένα ενιαίο πλαίσιο Διά Βίου Μάθησης, μια απόφαση που επέφερε σημαντικές αλλαγές στην εκπαιδευτική πολιτική της ΕΕ (Νόβα-Καλτσούνη, 2010).

Η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση έχει γίνει σταδιακά συνώνυμη της έννοιας της Δια Βίου Μάθησης (από εδώ και στο εξής ΔΒΜ για λόγους συντομίας), συμβάλλοντας στην επαφή με πηγές γνώσης που προάγουν την εν λόγω στρατηγική όπως οι βιβλιοθήκες πολυμέσων, τα μουσεία, τα ερευνητικά κέντρα κ.α. Επίσης όλες οι σύγχρονες διδακτικές κατευθύνσεις τονίζουν την ανάγκη ώστε ο δάσκαλος να εμπνεύσει στους μαθητές την διάθεση να μαθαίνουν εφ' όρου ζωής. Επομένως, στη σύγχρονη και αναπτυγμένη Ευρώπη η ΔΒΜ είναι η πεμπτουσία της νέας εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία στοχεύει σε μια αέναη προσπάθεια απόκτησης γνώσεων και χρήσιμων ικανοτήτων, ώστε το άτομο να ανταποκρίνεται συνεχώς στις νέες απαιτήσεις της κοινωνίας (Νόβα-Καλτσούνη, 2010).

Συνοψίζοντας η έννοια της ΔΒΜ δηλώνει όλες τις μορφές μαθησιακών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου, που στοχεύουν στην απόκτηση ή

την ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων, οι οποίες βοηθούν στη συγκρότηση μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας, στην επαγγελματική ένταξη με καλύτερους όρους, στην κοινωνική συνοχή, στην ανάπτυξη της ικανότητας ενεργού συμμετοχής στα κοινά και στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη. Περιλαμβάνει την τυπική εκπαίδευση, την μη τυπική εκπαίδευση και την άτυπη μάθηση (eacea.ec.europa.eu).

Οι λειτουργίες της ΔΒΜ διακρίνονται σε βασικές και υποστηρικτικές. Στις πρώτες περιλαμβάνονται:

- Η αρχική και συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση
- Η γενική εκπαίδευση ενηλίκων.

Στις υποστηρικτικές λειτουργίες συγκαταλέγονται:

- Η διερεύνηση των εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών αναγκών των ενηλίκων σε σχέση με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και της κοινωνίας.
- Η παροχή υπηρεσιών δια βίου συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού.
- Η πιστοποίηση δομών και επαγγελματικών προγραμμάτων.
- Η αναγνώριση των προσόντων και η πιστοποίηση των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων των ατόμων.
- Η αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων που αντιστοιχούν σε επαγγελματικά προσόντα, τα οποία αποκτώνται στο πλαίσιο της ΔΒΜ.

Στο πλαίσιο της κοινής Ευρωπαϊκής στρατηγικής «Ευρώπη 2020» που αποσκοπεί στην έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, η ΔΒΜ και η ανάπτυξη δεξιοτήτων θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικά εργαλεία για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, της γήρανσης του πληθυσμού και της ευρύτερης οικονομικής και κοινωνικής στρατηγικής της ΕΕ. Η κατεύθυνση αυτή σταθερά εξειδικεύεται στην Ελλάδα, όπου οι θεσμικές ρίζες της ΔΒΜ εντοπίζονται σε νομοθετικές ρυθμίσεις ενάντια στον αναλφαβητισμό και υπέρ της λαϊκής επιμόρφωσης πολλές δεκαετίες πριν.

Πιο συγκεκριμένα με το [v. 1320/1983](#) ιδρύθηκε ως αρμόδιος κεντρικός φορέας η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, η οποία με το [v. 2909/2001](#) μετονομάστηκε σε Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων και με το [v. 3699/2008](#) σε Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης (ΓΓΔΒΜ). Στη συνέχεια, υπό την επίδραση των προδιαγραφών της ΕΟΚ και στη

συνέχεια της ΕΕ, υπήρξε σημαντική μείωση των παραπάνω δραστηριοτήτων και αύξηση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης. Η πρώτη σαφής σύγχρονη οριοθέτηση του όρου ΔΒΜ έγινε με το [ν. 3369/2005](#), όταν εντάχθηκαν στη ΔΒΜ η Διά Βίου Εκπαίδευση (λαϊκή επιμόρφωση, εκπαίδευση ενηλίκων) και η Διά Βίου Κατάρτιση (αρχική κατάρτιση, συνεχιζόμενη κατάρτιση), ενώ θεσμοθετήθηκε και η εθνική επιτροπή Διά Βίου Μάθησης.

Για την Ελλάδα οι πολιτικές και οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι και δικοί της στόχοι. Συνεπώς, η ΔΒΜ αποτελεί εθνική πολιτική προτεραιότητα για την Ελλάδα, καθώς είναι σαφής η ισχυρή σύνδεσή της με την απασχόληση, την οικονομική ανάπτυξη και την ολοκληρωμένη συμμετοχή του ατόμου στην κοινωνία. Ειδικά στη συγκυρία της πρόσφατης οικονομικής και υγειονομικής κρίσης, η ΔΒΜ αναδείχθηκε σε κρίσιμο παράγοντα ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα κλήθηκε να άρει τις ανισότητες πρόσβασης στην εκπαίδευση ενηλίκων, κυρίως για τα άτομα άνω των 55, για τους εργάτες, τους αγρότες, τους κατοίκους ημιαστικών και αγροτικών περιοχών και ακόμη για τα άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Η ενίσχυση των αναπτυξιακών πολιτικών αποτέλεσε μονόδρομο για την πρόοδο της Ελλάδας και προς το σκοπό αυτό αναπτύχθηκε και αναβαθμίστηκε η ποιότητα των δράσεων ΔΒΜ.

Σημαντικός σταθμός στην αναβάθμιση της ΔΒΜ στην Ελλάδα υπήρξε ο [ν. 3879/2010](#) («Ανάπτυξη της Διά Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις»), ο οποίος διαμόρφωσε για πρώτη φορά στην Ελλάδα μια ενιαία εθνική στρατηγική ΔΒΜ και συγκρότησε το Εθνικό Δίκτυο Δια Βίου Μάθησης (ΕΔΔΒΜ), το οποίο απαρτίστηκε από το σύνολο των φορέων διοίκησης και παροχής υπηρεσιών ΔΒΜ. Ειδικότερα, τέθηκαν οι ακόλουθοι στόχοι:

1. Διερεύνηση των εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών αναγκών των ενηλίκων σε σχέση με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.
2. Σχεδιασμός και αποκέντρωση των δράσεων Δια Βίου Μάθησης, συστηματική υποστήριξη των φορέων του ΕΔΔΒΜ και συνεργασία των φορέων διοίκησης του δικτύου με τους φορείς παροχής υπηρεσιών ΔΒΜ.
3. Ανάδειξη της επαγγελματικής κατάρτισης και της γενικής εκπαίδευσης ενηλίκων ως δύο ισότιμων πυλώνων της ΔΒΜ.
4. Νομοθέτηση με σκοπό την ανάπτυξη και ποιοτική αναβάθμιση της ΔΒΜ.

5. Εξασφάλιση της δυνατότητας πρόσβασης των ατόμων και των μελών κοινωνικά ευπαθών ομάδων σε όλες τις δράσεις κατάρτισης και γενικής εκπαίδευσης ενηλίκων.
6. Επαναλαμβανόμενη εκπαίδευση και αξιολόγηση των εκπαιδευτών ενηλίκων.
7. Δημιουργία συνεκτικού εθνικού πλαισίου αξιολόγησης και πιστοποίησης για όλες τις μορφές κατάρτισης και γενικής εκπαίδευσης ενηλίκων, με την ίδρυση του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ).
8. Σχεδιασμός ενιαίου εθνικού πλαισίου αναγνώρισης προσόντων και πιστοποίησης γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων (Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων).

Ο πιο πρόσφατος σχετικός με τη ΔΒΜ νόμος είναι ο ν. 4763/2020 με τον οποίο επιχειρείται μια ολιστική αναμόρφωση της στρατηγικής της. Σημαντικό στοιχείο είναι ότι προωθεί τη σύνδεση της ΔΒΜ με την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (ΕΕΚ). Προσπαθεί να διορθώσει επίσης διάφορες δυσλειτουργίες που προκύπτουν από την εφαρμογή της ΔΒΜ, όπως οι αλληλοεπικαλύψεις μεταξύ δομών και εκπαιδευτικών ή η ύπαρξη παρωχημένων ειδικοτήτων και οδηγών κατάρτισης.

Οι φορείς της ΔΒΜ καταγράφονται στα κείμενα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και περιλαμβάνουν διάφορα δημόσια και ιδιωτικά Κέντρα, Ινστιτούτα, Κολλέγια, το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, εκκλησιαστικούς φορείς όπως το Ίδρυμα Ποιμαντικής Επιμορφώσεως, τριτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις. Οι βιβλιοθήκες που είναι και το ζητούμενο της παρούσας εργασίας δεν αναφέρονται αυτοτελώς. Ωστόσο μπορούμε να τις εντάξουμε στις κατηγορίες των κοινωνικών και πολιτιστικών φορέων που δύνανται να παρέχουν τυπική και άτυπη μάθηση (eacea.ec.europa.eu).

2.4 Βιβλιοθήκες και ΔΒΜ. Γενικές κατευθύνσεις

«Η δημόσια βιβλιοθήκη, η τοπική πύλη στη γνώση, παρέχει το βασικό πλαίσιο για τη δια βίου μάθηση, την ανεξάρτητη λήψη αποφάσεων και την πολιτιστική ανάπτυξη των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων.» (IFLA/UNESCO, 1994). Αυτά λέει χαρακτηριστικά η Διακήρυξη της UNESCO για τις λαϊκές βιβλιοθήκες ήδη από το 1994. Ο ορισμός της αντικατοπτρίζει τη διαχρονική και παγκόσμια συζήτηση για την αποστολή των βιβλιοθηκών στη διάχυση της γνώσης και για τη σχέση τους με την ΔΒΜ. Τα χρόνια που ακολούθησαν το

1994, έφεραν την τεχνολογική επανάσταση με αποτέλεσμα η IFLA (Διεθνής Ομοσπονδία Ενώσεων Βιβλιοθηκών και Ιδρυμάτων) να συντάξει έκθεση για να αναπλαισιώσει τη σχέση των βιβλιοθηκών με τη ΔΒΜ. Στη συγκεκριμένη έκθεση με τίτλο «Ο ρόλος των βιβλιοθηκών στη διά βίου μάθηση» αναφέρεται ότι οι βιβλιοθήκες έχουν άμεση σχέση με αυτή τη στρατηγική που αποτελεί «ομπρέλα» κάθε είδους διδασκαλίας, μάθησης και των μέσων τους (Μπαλαμπανίδου, 2015).

Σε αυτό το πλαίσιο οι δημόσιες βιβλιοθήκες έχουν 12 καθορισμένες αποστολές που ισχύουν σε διεθνή κλίμακα και οι οποίες είναι:

1. Δημιουργία και ενδυνάμωση των αναγνωστικών συνηθειών στα παιδιά από νηπιακή ηλικία.
2. Υποστήριξη της εξατομικευμένης μάθησης σε όλα τα επίπεδα.
3. Παροχή ευκαιριών για προσωπική δημιουργική ανάπτυξη.
4. Ενεργοποίηση της φαντασίας και της δημιουργικής σκέψης παιδιών, εφήβων και νέων.
5. Σταθερή ανάδειξη των επιτευγμάτων των τεχνών και των επιστημών.
6. Ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις πολιτιστικές εκφράσεις.
7. Προαγωγή του διαπολιτισμικού διαλόγου.
8. Στήριξη της προφορικής παράδοσης.
9. Πρόσβαση των πολιτών σε όλα τα είδη πληροφορίας για την κοινότητα στην οποία ανήκουν.
10. Παροχή υπηρεσιών σε τοπικές επιχειρήσεις και πάσης φύσεως τοπικές ενώσεις και κοινωνικές ομάδες.
11. Ανάπτυξη του τεχνολογικού αλφαριθμητισμού μιας κοινότητας.
12. Στήριξη από μεριάς της τοπικής βιβλιοθήκης διάφορων προγραμμάτων βασικής εκπαίδευσης για άτομα όλων των ηλικιών (Μπαλαμπανίδου, 2015).

Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με τις αρχές σεβασμού στη διαφορετικότητα και ίσης πρόσβασης σε όλους και όλες χωρίς οποιαδήποτε διάκριση αποτελούν τα θεμέλια λειτουργίας και κοινωνικής προσφοράς των σύγχρονων λαϊκών βιβλιοθηκών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Οι λαϊκές βιβλιοθήκες ως πυλώνες της ΔΒΜ. Αρχές συγκρότησης, οι σχέσεις που διαμορφώνονται και ορισμένα παραδείγματα

3.1 Τα βήματα προς την εξωστρέφεια των βιβλιοθηκών

«Με γνώμονα το όραμά μας για μία ακμάζουσα κοινωνία με πρόσβαση στη γνώση για όλους, συνεχίζουμε την προσπάθειά μας να προσφέρουμε υπηρεσίες ποιότητας στα μέλη μας, ώστε να τους δώσουμε ευκαιρίες για μάθηση, έρευνα, εργασία, επικοινωνία και ενεργή συμμετοχή.

Μπορούμε να κάνουμε καλύτερη τη ζωή των συμπολιτών μας, μέσα από τη βιβλιοθήκη. Θέλουμε κι άλλους αναγνώστες, περισσότερους δανεισμούς βιβλίων, μεγαλύτερη συμμετοχή στα σεμινάρια που διοργανώνουμε, σας θέλουμε δίπλα μας όλους.»

Τα παραπάνω είναι γραμμένα στην αναφορά πεπραγμένων της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Βέροιας και αντανακλούν με εύληπτο τρόπο την πεμπτούσια της ύπαρξης των λεγόμενων λαϊκών βιβλιοθηκών (<https://www.libver.gr>).

Οι τοπικές βιβλιοθήκες, ήτοι οι δημοτικές και εν γένει οι δημόσιες, είναι τα κατεξοχήν παραδείγματα Λαϊκών Βιβλιοθηκών και ως εκ τούτου από τους βασικούς φορείς της ΔΒΜ. Όσες από αυτές διατηρούν ζωντανή τη λειτουργία τους συνήθως βρίσκονται σε Δήμους με πλούσια πολιτιστική παράδοση και αντίστοιχη δραστηριότητα κάτι που αποδεικνύει τη στενή αλληλεπίδραση και συσχέτιση των πολιτιστικών δομών και πρακτικών με τα βιβλία και τη μαζική πρόσβαση στη γνώση που αυτά παρέχουν. Μάλλον δεν είναι τυχαία η εύστοχη επιλογή ορισμένων Δήμων να στεγάζουν τη βιβλιοθήκη τους στα Πνευματικά Κέντρα που διαθέτουν, όπου πραγματοποιούνται και άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες.

Από τη Χίο ως την Κοζάνη και από εκεί μέχρι την Άμφισσα και την Καλαμάτα πόλεις επαρχιακές αλλά με ιστορικό παρελθόν έχουν οργανώσει εδώ και χρόνια -κάποιες από αυτές και αιώνες- δικές τους βιβλιοθήκες όπου μεταξύ άλλων φυλάσσονται και θησαυροί τοπικής ιστορίας ή και πρωτότυποι συγγραφικοί θησαυροί προηγούμενων αιώνων. Το 1934 ο πρωτοπόρος σε θέματα βιβλιοθηκονομίας ακαδημαϊκός Δημήτριος Μάργαρης σε σχετικό πόνημά του για τις βιβλιοθήκες αναφέρει την εποχή εκείνη 4 κρατικές βιβλιοθήκες που

λειτουργούσαν στην επαρχία. Πρόκειται για τις βιβλιοθήκες της Κέρκυρας, Ζακύνθου, Σάμου και Ανδρίτσαινας (Μάργαρης, 1934). Ειδική περίπτωση είναι η ιστορική και δημόσια βιβλιοθήκη της Χίου που φέρει το όνομα του μεγάλου Έλληνα λόγιου Αδαμάντιου Κοραή που την επιμελήθηκε προσωπικά. Το 1887 ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών Γερμανός χρημάτισε τη δημιουργία βιβλιοθήκης στο Αργοστόλι της Κεφαλονιάς. Το 1927 ιδρύθηκε ο Σύλλογος Λαϊκών Βιβλιοθηκών Καρδίτσας (Μάργαρης, 1934). Παρατηρούμε λοιπόν πως η αυγή του σύγχρονου πολιτισμού και στη χώρα μας είναι συνυφασμένη με την ανάπτυξη αυτού του είδους της βιβλιοθήκης που δεν απευθύνεται πια σε κάποιους εκλεκτούς αλλά επιδιώκει να προσεγγίσει ευρύτερα τμήματα του πληθυσμού και να στηρίξει την συνολική τους επιμόρφωση. Σε αυτή την υπόθεση τάχθηκαν σημαντικές εθνικές προσωπικότητες όπως ο Κοραής στη Χίο και άλλοι διανοούμενοι και ευεργέτες προεπαναστατικά, αλλά και οι θεσμοί του νεαρού κράτους.

Οι μεγαλέμποροι αδελφοί Ζωσιμάδες ήταν τέτοιο παράδειγμα ευεργετών που χρηματοδότησαν από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα ιδρύματα με έδρες ελληνικών, συντήρησαν το σχολείο του Μπαλάνου στα Ιωάννινα και εν γένει ενδιαφέρθηκαν για τη διάδοση των γραμμάτων στη γενέτειρά τους. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και ο μοσχοβίτης μεγαλέμπορος Ζώης Καπλάνης που διέθεσε υπέρογκα χρηματικά ποσά για τη συντήρηση σχολείων στον ελληνικό χώρο (Παναγιωτόπουλος, 2003). Πολλές από τις σημερινές βιβλιοθήκες του ελληνικού κράτους είναι ιστορική συνέχεια βιβλιοθηκών των σχολικών συγκροτημάτων που χτίστηκαν με την συμβολή ευεργετών κατά τον 18^ο και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Τα λεγόμενα σχολεία των «ελληνικών μαθημάτων» που πολλαπλασιάστηκαν στον ελληνικό χώρο από το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα διέθεταν ως απαραίτητο χώρο μια βιβλιοθήκη, η οποία συνήθως στεγαζόταν σε ένα δωμάτιο του σχολείου σε μέγεθος τέτοιο ώστε να χωρά το σύνολο των βιβλίων που αυτό διέθετε. Σπανιότερα οικοδομούταν ειδικό κτήριο για τη στέγασή της, όπως συνέβη στη Ζαγορά του Πηλίου το 1766 με την ανέγερση κτηρίου για την διαφύλαξη των βιβλίων που έστειλε στην ιδιαίτερη πατρίδα του ο έμπορος Ιωάννης Πρίγκος από το Άμστερνταμ. Άλλοτε ο χώρος της βιβλιοθήκης αποκτά μουσειακό χαρακτήρα, όπως συνέβη στις Μηλιές Πηλίου, όπου τοποθετήθηκαν μερικές αρχαίες μορφές (Παναγιωτόπουλος, 2003). Γενικά ο θεσμός της βιβλιοθήκης, όπου κι αν αυτή ανήκε, στηρίχτηκε στην Ελλάδα σε δωρεές επιφανών. Για παράδειγμα η βιβλιοθήκη του Πολυτεχνικού Σχολείου (ιδρύθηκε το 1836) απασχόλησε τους Έλληνες και φιλέλληνες δωρητές, αφού για την ορθή λειτουργία του Σχολείου υπήρχε ανάγκη επιστημονικών και εγκυκλοπαιδικών συγγραμμάτων. Έτσι το 1843 ο Γάλλος φυσικός επιστήμων και καθηγητής Charles Henri-Tabareau απέστειλε στο ελληνικό ίδρυμα το 17 τόμων γαλλικό Λεξικό των

Ανακαλύψεων (Παναγιωτόπουλος, 2003). Οι δωρεές και οι ευεργεσίες που κατευθύνονταν στο νεαρό ελληνικό κράτος στον τομέα της εκπαίδευσης αποδεικνύουν την έντονη ανάγκη του για εκπαιδευτικό υλικό και την αδυναμία του να επιτελέσει τους εκπαιδευτικούς του σκοπούς ειδικότερα σε ανώτερο επίπεδο. Αποδεικνύουν ταυτόχρονα τη σημασία του βιβλίου ως φορέα γνώσης για τη συγκρότηση ενός κράτους. Από αυτή την άποψη δεν είναι τυχαίες οι γενναίες δωρεές για τη δημιουργία βιβλιοθηκών και την εκτύπωση βιβλίων από τις απαρχές του ελληνικού κράτους ως και τη σύγχρονη εποχή.

Όπως επισημάνθηκε εισαγωγικά η βιβλιοθήκη ξεκινά την εμφάνισή της στις ανθρώπινες κοινωνίες στενά συνδεδεμένη με τις ελίτ ή την εκπαίδευση και κυρίως την ανώτατη, η οποία ταυτιζόταν για πολλά χρόνια με τις κοινωνικές ελίτ. Αυτό συμβαίνει και στις απαρχές ενός σύγχρονου κράτους στο οποίο μπορεί να ισχύει τυπικά η ισότιμη πρόσβαση των πολιτών στη γνώση και το αγαθό της εκπαίδευσης αλλά όπως είναι λογικό η αρχή δεν γίνεται με βιβλιοθήκες στις πόλεις και τα χωριά, αλλά μέσα στα Ανώτερα και Ανώτατα Ιδρύματα. Στην Ελλάδα γρήγορα ρίζωσε και ο θεσμός της βιβλιοθήκης που θα απευθύνεται στην ίδια την κοινωνία και όχι σε ένα κομμάτι της. Αυτή την προσπάθεια αντανακλά η βιβλιοθήκη στο Αργοστόλι που είδαμε ότι ιδρύθηκε το 1887.

Οι ΗΠΑ υπήρξαν ιστορικά πρωτοπόρες στον τομέα των Λαϊκών Βιβλιοθηκών, καθώς ήταν το πρώτο κράτος που διατύπωσε την ιδέα του κοινωνικού ρόλου των βιβλιοθηκών, οι οποίες από παθητικοί θεσμοί οφείλουν να μετατραπούν σε ενεργητική δύναμη μορφώσεως, διαπαιδαγωγήσεως και ψυχαγωγίας ενός μεγάλου κοινού. Κατ' αυτόν τον τρόπο το βιβλίο δεν θα είναι μουσειακό αντικείμενο. Σε αυτή την κατεύθυνση ήδη από τη δεκαετία του 1930 στις ΗΠΑ προχώρησε το σχέδιο για τις κινητές ή αλλιώς περιοδεύουσες βιβλιοθήκες (travelling libraries), μια καινοτομία που αποδείχθηκε διαχρονικής αξίας (Πέππα, 1947). Ορισμένα αυτόνομα μορφωτικά δίκτυα των βιβλιοθηκών αναπτύχθηκαν με αμείωτους ρυθμούς τον προηγούμενο αιώνα. Ως αποτέλεσμα η Λαϊκή Βιβλιοθήκη της Νέας Υόρκης διέθετε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 ένα δίκτυο 23 ερευνητικών και 60 δανειστικών βιβλιοθηκών (Παλαμιώτη, 1998).

Από το 1970 η UNESCO ανέλαβε τη δημιουργία βιβλιοθηκών σε χώρες με μικρό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, πολλές από τις οποίες είχαν μόλις βγει από το καθεστώς της αποικίας και είχαν αυξημένες ανάγκες και στο γνωστικό τομέα. Το βιβλίο όσο απαραίτητο κι αν είναι σε τέτοιες περιπτώσεις θεωρείται είδος πολυτέλειας και ως εκ τούτου έρχεται ένας οργανισμός να βοηθήσει τα κράτη αντικαθιστώντας εν μέρει το ρόλο του ευεργέτη που είδαμε σε άλλα παλιότερα παραδείγματα (Παλαμιώτη, 1998).

Την ίδια εποχή στην Ελλάδα καταγράφονταν τα πρώτα αποτελέσματα από μια περίοδο ανάπτυξης των Λαϊκών Βιβλιοθηκών. Έτσι στην Αθήνα το 1973 ερευνητές κατέγραψαν 270 βιβλιοθήκες που συγκέντρωναν τα 4/5 του συνολικού δυναμικού των τόμων. Για τη συγκρότηση δημοτικών-επαρχιακών βιβλιοθηκών υπήρχε ειδική πρόβλεψη στο άρθρο 145 του Κώδικα των Δήμων. Το 1972 καταγράφηκαν 314 τέτοιες βιβλιοθήκες, αλλά σε λειτουργία βρίσκονταν περίπου οι 280 (Κοκκίνης, 1973).

Η αύξηση των βιβλιοθηκών ακολουθούσε την αύξηση της βιβλιογραφικής παραγωγής, ώσπου οι βιβλιοθήκες απέκτησαν πρόβλημα χωρητικότητας. Εξαιτίας αυτού του προβλήματος αναπτύχθηκε η πρόσφορη λύση της συνεργασίας μεταξύ των βιβλιοθηκών και της ανταλλαγής βιβλίων όποτε χρειαζόταν. Σε αυτό το υιοθετήθηκε και το μέτρο συμπλήρωσης δελτίου από τα μέλη της βιβλιοθήκης ώστε ο καθένας να είναι υπεύθυνος γι' αυτό που δανείζεται (Παλαμιώτη, 1998).

Έτσι οι βιβλιοθήκες με αργά και σταθερά βήματα κινούνταν προς την κατεύθυνση της εξωστρέφειας επιδιώκοντας μια πιο οργανική σχέση με τη μεγάλη πλειοψηφία της κοινωνίας. Έτσι μια σειρά παλιές ελληνικές βιβλιοθήκες αναγεννήθηκαν και αποτελούν σήμερα ιστορικά κτήρια με ζωντανή και σύγχρονη δραστηριότητα καλύπτοντας τις διευρυμένες μορφωτικές ανάγκες των κοινωνιών στις οποίες ανήκουν. Στην Ελλάδα το 2005 τονιζόταν ότι αυτά τα βήματα εξωστρέφειας ήταν ακόμα σε πολλές περιπτώσεις σε αρχικό στάδιο. Οι δραστηριότητες εμβάθυνσης της σχέσης της ΔΒΜ με τις βιβλιοθήκες ήταν σχεδόν παντού ένα ανολοκλήρωτο σχέδιο. Ο Μπαλατζάρας σε σχετική έρευνά του παρατηρούσε ότι οι δημόσιες βιβλιοθήκες προσφέρουν πολλές πολιτιστικές δραστηριότητες και ορισμένες άτυπες ευκαιρίες μάθησης όπως λέσχες ανάγνωσης ή τα παντοειδή σεμινάρια (Μπαλατζάρας, 2005). Σχεδόν μια πενταετία αργότερα διεξήχθη άλλη έρευνα σχετική με τις παρεχόμενες από τις ελληνικές βιβλιοθήκες υπηρεσίες ΔΒΜ. Η έρευνα αξιοποίησε σαν δείγμα από 33 δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες. Στα ευρήματα προέκυψε ότι το 51,5% των ερωτηθέντων εργαζόμενων παρέχουν προγράμματα και υπηρεσίες ΔΒΜ. Ωστόσο από απαντήσεις που δόθηκαν σε πιο συγκεκριμένες ερωτήσεις φάνηκε ότι τα προγράμματα αυτά εμφάνιζαν ανομοιομορφίες από βιβλιοθήκη σε βιβλιοθήκη. Τελικά, τα στατιστικά που προσκόμισε η έρευνα αποδείκνυαν τις επίμονες δυσκολίες στην εμβάθυνση της σχέσης των βιβλιοθηκών με τη ΔΒΜ. Για παράδειγμα από τις βιβλιοθήκες που έλαβαν μέρος στην έρευνα ένα περίπου 20% παρείχε εναλλακτικά προγράμματα εκπαίδευσης (Θεοδωρίδου, Φαναρά, 2011).

Το 2003 ιδρύθηκε η Οργανωτική Επιτροπή Ενίσχυσης Βιβλιοθηκών (CSL τα αγγλικά αρχικά) ένας διεθνής οργανισμός για την αντιμετώπιση των λειτουργικών δυσκολιών που αντιμετώπιζαν οι βιβλιοθήκες σε παγκόσμιο επίπεδο στην πορεία εκσυγχρονισμού τους. Το 2004 η CSL διοργάνωσε διεθνές συνέδριο με θέμα «Βιβλιοθήκες και δια βίου μάθηση». Για την Ελλάδα η βασική διαπίστωση ήταν ότι οι δημόσιες βιβλιοθήκες εξακολουθούσαν να θεωρούνται χώροι ψυχαγωγίας παρά χώροι δυναμικής μάθησης. Το Συνέδριο συμβούλεψε τις ελληνικές βιβλιοθήκες να γίνουν πιο δραστήριες στην παροχή υπηρεσιών ΔΒΜ για να αναζωογονηθούν. Ένα ακόμα διεθνές πρόγραμμα που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα και θα το συναντήσουμε σε επόμενο υποκεφάλαιο είναι το ENTITLE (Europe's New Libraries Together in Transversal Learning Environments). Και αυτό το πρόγραμμα δημιουργήθηκε για την ενίσχυση της ΔΒΜ εντός του περιβάλλοντος των Βιβλιοθηκών. Στο πρόγραμμα συμμετείχαν ως εταίροι 12 ευρωπαϊκά κράτη ανάμεσά τους και η Ελλάδα. Το ENTITLE παρήγαγε σημαντικά αποτελέσματα για την Ελλάδα διαμορφώνοντας ειδικές οδηγίες για τους βιβλιοθηκονόμους και τους αρμόδιους κρατικούς φορείς διαχείρισης των βιβλιοθηκών (Μπαλαμπανίδου, 2015). Οι ακατάπαυστες προσπάθειες για την αναβάθμιση των βιβλιοθηκών φαίνεται πως έχουν φέρει ορισμένα αποτελέσματα παρά την έλλειψη πόρων, γ' αυτό αξίζει να αξιολογήσουμε ορισμένα σύγχρονα παραδείγματα.

3.2.1 Ζωντανή ιστορική συνέχεια στα Ιωάννινα

Προς επίρρωση των παραπάνω αξίζει να αναφερθούμε στη Ζωσιμαία Δημόσια Κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Ιωαννίνων που είναι χώρος ζωντανής ιστορίας για την ηπειρώτικη πόλη. Πρόγονός της είναι η Ζωσιμαία Σχολή, πρώην Μπαλάνειος Σχολή, την οποία συντηρούσαν οικονομικά από το 1792 οι αδερφοί Ζωσιμάδες¹ και τελικά την ανέλαβαν εξ' ολοκλήρου το 1797, οπότε την εμπλούτισαν με βιβλιοθήκη, ενώ μερίμνησαν για την έκδοση και διανομή δωρεάν βιβλίων. Σχολή και Βιβλιοθήκη υπήρξαν το καύχημα του Γιαννιώτικου Διαφωτισμού. Η καταστροφή τους από πυρκαγιά το 1822 οδήγησε στη σύσταση του Δημόσιου Γενικού Ελληνικού Σχολείου στη βιβλιοθήκη του οποίου διαφυλάχθηκαν τα διασωθέντα βιβλία της Καπλάνειου και Μπαλαναίας Σχολής, αλλά και όσα συνέχισαν να εκδίδουν ίδια δαπάνη τα αδέρφια Ζωσιμά.

¹ Έμποροι και εθνικοί ευεργέτες που έζησαν και δραστηριοποιήθηκαν το β' μισό του 18^{ου} αιώνα.

Ο πρώτος Γενικός Κατάλογος της Βιβλιοθήκης της Ζωσιμαίας Σχολής, μάλλον συντάχθηκε τον Σεπτέμβριο του 1852, επί Γυμνασιαρχίας Αναστασίου Σακελλάριου. Καταγράφηκαν όλα τα βιβλία που βρέθηκαν στην αρχή της θητείας του, καθώς και όσα βρέθηκαν στην παλιά, κακοδιαχειρισμένη βιβλιοθήκη. Οι επαφές του με τον γαλλικό εκδοτικό οίκο Firmin Didot, είχαν σαν αποτέλεσμα τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης με σημαντικό αριθμό νέων βιβλίων, σπάνιες εκδόσεις και χειρόγραφα (<https://zosimaiilib.gr/about-us/>).

Η πλούσια ιστορία της Ζωσιμαίας την κατέστησε μοναδικό κόσμημα των Ιωαννίνων. Χάρη στο μεγάλο συμβολικό της κεφάλαιο έχει μετατραπεί σε σημαντικό μορφωτικό ίδρυμα για ολόκληρο το νομό Ιωαννίνων. Ίδιον της βιβλιοθήκης είναι τα 15 προσωπικά αρχεία που περιλαμβάνει στις συλλογές της γεγονός που αυτομάτως αναβαθμίζει το κύρος μιας βιβλιοθήκης αφού την καθιστά ερευνητικό κέντρο. Την περίοδο 2019-2021 προχώρησε σε μια σειρά επιστημονικές δράσεις με επίκεντρο τα 200 χρόνια από την Επανάσταση του 1821, ενώ συμμετείχε ενεργά σε δράσεις τοπικών φορέων όπως ο γύρος της Λίμνης, αποδεικνύοντας ότι είναι αναπόσπαστο κομμάτι της πόλης, ανοιχτό στους κατοίκους.

Στην έκθεση πεπραγμένων για το 2021 η Ζωσιμαία καταγράφει άνοδο κατά 108 νέα μέλη φτάνοντας συνολικά τα 44.570. Όλοι οι δείκτες της εμφανίζονται βελτιωμένοι έχοντας 2.201 νέα τεκμήρια. Εξαιρετικής σημασίας είναι η κατακόρυφη αύξηση των εξ' αποστάσεων χρηστών της βιβλιοθήκης που έφτασε τους 74.338. Φυσικά αυτό έχει να κάνει με τα μέτρα προστασίας από την πανδημία της Covid-19, αλλά δεν ήταν ένας δεδομένος αριθμός. Αντίθετα αποδεικνύεται η εξοικείωση της βιβλιοθήκης με τις νέες τεχνολογίες, δείγμα του επιτυχούς εκσυγχρονισμού και της αποτελεσματικότητας της στις νέες συνθήκες. Σύμφωνα άλλωστε με την ίδια έκθεση η πανδημία «έδρασε σαν επιταχυντής» της ψηφιακής μετάβασης της βιβλιοθήκης. Εκτός από τη συμβολή της στις τοπικές και πανελλαδικές εκδηλώσεις για το 1821 ανέπτυξε πληθώρα δραστηριοτήτων για όλες τις ηλικίες φίλων της βιβλιοθήκης. Η προώθηση της φιλαναγνωσίας, της τοπικής ιστορίας, η ανάδειξη παγκόσμιων ημερών με πρωτότυπο τρόπο (π.χ. η γιορτή της μητέρας) είναι μερικές χαρακτηριστικές δραστηριότητες της Ζωσιμαίας που απευθύνονται και σε μεγαλύτερες ηλικίες του κοινού της. Το 2021 η Ζωσιμαία συνέχισε να αποτελεί μέλος του Δικτύου Καινοτομίας Δημοσίου Τομέα σε μια προσπάθεια να ενσωματώσει καλές πρακτικές που αποδεδειγμένα έχουν βελτιώσει τη λειτουργία άλλων δημόσιων οργανισμών. Η ψηφιοποίηση τέλος μεγάλου μέρους τους αρχειακού της υλικού που προχώρησε μέσα στην πανδημία δημιουργεί μια υποδομή για την καλύτερη προσαρμογή στη ΔΒΜ

[\(https://zosimaiilib.gr/%cf%80%ce%b5%cf%80%cf%81%ce%b1%ce%b3%ce%bc%ce%ad%ce%bd%ce%b1-2021/\)](https://zosimaiilib.gr/%cf%80%ce%b5%cf%80%cf%81%ce%b1%ce%b3%ce%bc%ce%ad%ce%bd%ce%b1-2021/).

3.2.2 Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Άμφισσας

Σημαντικό αν και όχι τόσο γνωστό παράδειγμα είναι η Δημοτική Βιβλιοθήκη της Άμφισσας που ιδρύθηκε στις 17 Ιανουαρίου 1957 ύστερα από σχετική απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου της πόλης. Η ίδρυσή της αγκαλιάστηκε και στηρίχθηκε έμπρακτα από τους ίδιους τους πολίτες με δωρεές. Η ανάμειξη της τοπικής κοινωνίας είναι ένα στοιχείο που καθιστά μια βιβλιοθήκη λαϊκή από τη θεμελίωσή της. Φυσικά για το περιεχόμενο της ξεχωριστό ρόλο έπαιξε ο διανοούμενος και ακαδημαϊκός Δελμούζος Αλέξανδρος δείχνοντας αξιοσημείωτη εξωστρέφεια εκ μέρους του ακαδημαϊκού κόσμου με στόχο την πλατύτερη μετάδοση της γνώσης στον πληθυσμό. Η βιβλιοθήκη αφού στεγάστηκε σε διαφορετικά κτήρια κατέληξε το 1994 να στεγάζεται στο Πνευματικό Κέντρο της Άμφισσας, όπου βρίσκεται ως σήμερα (Λαμπιτσίνη, 2010).

Στους ιστορικούς θησαυρούς που φιλοξενεί συγκαταλέγονται αρχεία του Α. Δελμούζου, του εθνικού παιδαγωγού Κωνσταντίνου Κόντου και του καταγόμενου από την Άμφισσα καταξιωμένου δικηγόρου Βασιλείου Λαχανά, του οποίου η συλλογή περιλαμβάνει σπάνιες συλλεκτικές δερματόδετες εκδόσεις. Εξίσου μεγάλης ιστορικής σημασίας είναι και το αρχείο του 5/42 Συντάγματος του Συνταγματάρχη Δημητρίου Ψαρρού το οποίο φυλασσόταν από τον Ιωάννη Μελισσάρη και το παρέδωσε στη βιβλιοθήκη το 2004 η κόρη του. Όλο αυτό το υλικό που βρίσκεται στην ευθύνη του Διοικητικού Συμβουλίου της βιβλιοθήκης είναι διαθέσιμο στην τοπική κοινωνία με διακηρυγμένο στόχο την επιμόρφωση της νεολαίας. Το μέρος του υλικού που αποτελείται από σημαντικά αρχεία και συλλογές όπως αυτή του Β. Λαχανά που αναφέραμε προστατεύεται και δεν δανείζεται. Τέτοιο υλικό βρίσκεται σε κινητές βιβλιοθήκες προς διευκόλυνση των υπαλλήλων ενώ η μελέτη του γίνεται υπό τη διακριτική παρουσία των βιβλιοθηκονόμων. Όλα αυτά σε συνδυασμό με το αναπτυγμένο σύστημα δανεισμού καθιστούν τη βιβλιοθήκη της Άμφισσας σύγχρονη και σημαντική όχι μόνο για την πόλη αλλά για ολόκληρο το νομό Φωκίδας συγκεντρώνοντας τις κύριες προϋποθέσεις για μια άρτια λαϊκή βιβλιοθήκη (Λαμπιτσίνη, 2010).

Σύμφωνα με την έρευνα της Λαμπιτσίνη το 2010 για την εν λόγω βιβλιοθήκη προέκυψαν ορισμένα ενδιαφέροντα στοιχεία για τη χρήση της από την τοπική κοινωνία. Ας

σταθούμε σε ορισμένα που αναδεικνύουν τη σχέση των βιβλιοθηκών με την ΔΒΜ. Πολύ ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι σε δείγμα 112 ατόμων το 76% των χρηστών της βιβλιοθήκης ήταν γυναίκες. Σε μια επαρχιακή πόλη όπου η σύνθεση του γυναικείου πληθυσμού περιλαμβάνει σε μεγάλο ποσοστό αγρότισσες και νοικοκυρές αυτό ίσως να δείχνει μια ενδιαφέρουσα τάση ενασχόλησης με τα γράμματα, ανθρώπων που ως επί το πλείστον ασχολούνται με χειρωνακτικές εργασίες και ανθρώπων που μετά το πέρας της βασικής εκπαίδευσης τους έμειναν στάσιμοι μορφωτικά. Μάλιστα το 15,2% των χρηστών ήταν ηλικίας άνω των 40 ετών γεγονός που επιβεβαιώνει μερικώς την παραπάνω διαπίστωσή μας, η οποία ενισχύεται και από το γεγονός ότι ένα 29,5% ανήκει στις εξής τρεις κατηγορίες: οικιακά, ελεύθερο επάγγελμα, άλλο. Από την άλλη οι ηλικίες 18-30 είναι σχεδόν το 48% των χρηστών κάτι που αποτυπώνει το λογικό συμπέρασμα ότι ένα κομμάτι της νεολαίας έχει καλύτερη σχέση με τη γνώση είτε επειδή αποφοίτησε πρόσφατα από το σχολείο είτε επειδή φοιτά σε κάποιο πανεπιστήμιο. Σε κάθε περίπτωση οι νέοι στην επαρχία όποτε έχουν την ευκαιρία επιδιώκουν να κλείσουν την ψαλίδα με τους συνομήλικούς τους στις μεγάλες πόλεις. Επιπλέον η επίσκεψη της νεολαίας σε βιβλιοθήκες ακόμα και στην επαρχία διαμορφώνει ένα θετικό υπόβαθρο για τη σχέση των πολιτών με δομές ΔΒΜ. Παράλληλα ένα 27,7% του δείγματος έχει ολοκληρώσει μόνο τις κατώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης (3,6% Δημοτικό, 8,9% Λύκειο, 15,2% ΙΕΚ) ενισχύοντας ακόμα περισσότερο τη διαπίστωση ότι υπάρχει μια ομάδα χρηστών της οποίας τα χαρακτηριστικά ταιριάζουν με τις επιδιώξεις του μοντέλου της ΔΒΜ. Ακόμη ένα 9,8% χρησιμοποιεί τη βιβλιοθήκη για απλή μελέτη και ένα 8,9% για ενημέρωση (σύνολο 18,7%). Ενδιαφέρον παρουσιάζει το ποσοστό όσων διάβασαν εκείνη τη χρονιά βιβλία γενικού περιεχομένου, το οποίο ανέρχεται σε 45,5%. Δηλαδή οι επισκέψεις στη βιβλιοθήκη αφορούν σε μεγάλο βαθμό την ψυχαγωγία ή την απόκτηση γνώσεων γενικού ενδιαφέροντος μέσω ενός αντίστοιχου βιβλίου (Λαμπιτσίνη, 2010).

Η βιβλιοθήκη διαθέτει τον απαραίτητο εξοπλισμό για άτομα με ειδικές ανάγκες, όπως είναι το ειδικά κατασκευασμένο ασανσέρ για τα άτομα αυτά. Επίσης υπάρχουν ράμπες δίπλα στα σκαλοπάτια ενώ το δάπεδο προστατεύεται από την ολισθηρότητα. Με αυτά τα μέσα δίνεται η δυνατότητα σε όλους τους ανθρώπους ακόμα και σε εκείνους που αντιμετωπίζουν κάποιο κινητικό πρόβλημα να δεχθούν τις υπηρεσίες της Βιβλιοθήκης (Λαμπιτσίνη, 2010).

Η ερευνητική δουλειά της Λαμπιτσίνη αποκαλύπτει ότι την περίοδο που εξέτασε τη βιβλιοθήκη της Άμφισσας υπήρχαν όλες οι προϋποθέσεις για μια ολοκληρωμένη δομή που θα παρείχε υπηρεσίες ΔΒΜ. Για τα χρόνια που ακολούθησαν μέχρι σήμερα μπορεί να μην έχουμε μια ανάλογη μελέτη, αλλά η υπάρχουσα μας βοηθά να δούμε ότι τα θεμέλια του

ζητήματος της ΔΒΜ υπάρχουν ήδη όπως και οι προϋποθέσεις για να χτίσουμε πάνω σε αυτά. Μια περιήγηση στον ιστότοπο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης της πρωτεύουσας της Φωκίδας τους πρώτους έξι μήνες του 2022 μας δίνει μια εικόνα του δημιουργικού ρόλου που αυτή παίζει στη ζωή των κατοίκων της πόλης. Ορισμένες μάλιστα από τις προτάσεις που περιλάμβανε η συγκεκριμένη εργασία φαίνεται να έχουν υλοποιηθεί με πρώτη τη δημιουργία ιστοσελίδας, αλλά και την ανανέωση του εσωτερικού χώρου ώστε να είναι πιο λειτουργική. Επισκέψεις σχολείων, συχνές βιβλιοπαρουσιάσεις, προβολή πρωτότυπων ντοκιμαντέρ, συμμετοχή σε επετειακές ιστορικές εκδηλώσεις όπως αυτές για την Επανάσταση του 1821 καθιστούν τη βιβλιοθήκη σημαντική συνιστώσα κάθε πρωτοβουλίας στην πόλη που έχει σχέση με την πνευματική παραγωγή (<http://dbamfis.blogspot.com>).

3.2.3 Καινοτόμες προσπάθειες στη Βόρεια Ελλάδα

Μια περιήγηση στην ιστοσελίδα της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Βέροιας (ΔΚΒΒ) μπορεί να μας πείσει για την άρτια οργάνωση και την εξαιρετικά πλούσια λειτουργία της που συμβάλλει ουσιαστικά στην αναβάθμιση της ζωή μιας μικρής πόλης. Ένα σύγχρονο κτήριο και μια ομάδα βιβλιοθηκονόμων που λειτουργούν με βάση τις τελευταίες διεθνείς εξελίξεις στον τομέα των βιβλιοθηκών ενσωματώνοντας σε καλό επίπεδο τα τεχνολογικά μέσα και προσπαθώντας να εμπλέκουν το σύνολο της τοπικής κοινωνίας στη δράση τους είναι τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της ΔΚΒΒ (<https://www.libver.gr>).

Ορισμένες καινοτόμες υπηρεσίες που αξίζει να ξεχωρίσουμε είναι για παράδειγμα η ύπαρξη του Veria Tech Lab στον 1ο όροφο της βιβλιοθήκης, το οποίο είναι ένα Πληροφοριακό και Πολιτιστικό Κέντρο που δημιουργήθηκε σε συνεργασία με το Γραφείο Δημοσίων Υποθέσεων της Αμερικανικής Πρεσβείας στην Αθήνα το Δεκέμβριο του 2003. Το Veria Tech Lab παρέχει στο κοινό αξιόπιστες, έγκυρες και εμπειριστατωμένες πληροφορίες σχετικά με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα και πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως παρουσιάσεις βιβλίων, προβολές ταινιών, εκθέσεις και ομιλίες. Όλες οι δραστηριότητες της Αμερικανικής Γωνιάς, παρέχονται δωρεάν στο ευρύ κοινό, ενώ η αυτόνομη συλλογή μπορεί να αναζητηθεί μέσω του ηλεκτρονικού καταλόγου της βιβλιοθήκης. Εκεί ο ενδιαφερόμενος θα βρει ποικιλία οπτικοακουστικών πόρων (CD και DVD), συμπεριλαμβανομένων ντοκιμαντέρ πολιτικού και κοινωνικού περιεχομένου, ταινιών ή ηχογραφήσεις διαλέξεων. Ο τρόπος πρόσβασης καθιστά το συγκεκριμένο εργαστήριο γνώσης μια γωνιά ΔΒΜ για όλο το νομό Ημαθίας.

Επιπλέον στο πλαίσιο της ΔΚΒΒ λειτουργεί ανακαινισμένος χώρος που απευθύνεται σε παιδιά δημοτικού και τους γονείς τους. Ο χώρος περιέχει υπολογιστές, Xbox One, ακόμα και tablet προς δανεισμό. Μέσω αυτού του τμήματος η βιβλιοθήκη εντάσσεται ακόμα πιο οργανικά στη σύγχρονη αντίληψη για τη λειτουργία των Βιβλιοθηκών σύμφωνα με την οποία αυτές δεν μπορούν να λειτουργούν για μια «ελίτ» που αγαπά ή χρειάζεται τη γνώση, αλλά για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας από τα πιο νεαρά μέλη της μέχρι τα πιο ηλικιωμένα.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω οι κινητές βιβλιοθήκες που είναι υπό την ευθύνη μεγάλων αντίστοιχων κρατικών βιβλιοθηκών είναι βασικό χαρακτηριστικό των δημόσιων βιβλιοθηκών και σημαντική υπηρεσία ενίσχυσης της ΔΒΜ. Η ΔΚΒΒ διαθέτει πρόγραμμα κινητής βιβλιοθήκης ενταγμένο σταθερά στις υπηρεσίες που προσφέρει. Μάλιστα όπως διαπιστώνει κανείς από μια επίσκεψη στην ιστοσελίδα της το πρόγραμμα δεν ανεστάλη μέσα στην πανδημία. Αντίθετα αποτέλεσε όαση διακίνησης της γνώσης σε μια περίοδο που ακόμα και τα σχολεία έμειναν κλειστά. Δύο κινητές μονάδες με μηνιαία δρομολόγια (η μία εξ αυτών δημιουργήθηκε το 2000) πλήρως εξοπλισμένες με υπολογιστές και κάρτες 4G για ασύρματη σύνδεση στο Internet συνθέτουν την κινητή βιβλιοθήκη που εξυπηρετεί τους μαθητές του νομού αλλά και κάθε κάτοικο που επιθυμεί να χρησιμοποιήσει τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης. Από τις 8 έως τις 31 Μαρτίου η Κινητή Βιβλιοθήκη της ΔΚΒΒ επισκέφθηκε 27 Δημοτικά Σχολεία του νομού και ένα Γυμνάσιο, τα οποία λειτουργούν σαν δανειστικά κέντρα μαζί με τα Κοινοτικά Καταστήματα των περιοχών. Κάθε πολίτης που γίνεται δωρεάν μέλος με την επίδειξη της αστυνομικής του ταυτότητας και τη συμπλήρωση σχετικής φόρμας μπορεί να δανειστεί βιβλία, περιοδικά και CD-ROM μέχρι 30 ημέρες (ανάλογα με το πρόγραμμα των επισκέψεων), με δυνατότητα ανανέωσης για άλλες 30 ημέρες εκτός αν έχουν ζητηθεί από άλλο αναγνώστη. Οι μαθητές Δημοτικού μπορούν να δανειστούν μέχρι 5 βιβλία, οι ενήλικες μέχρι και 8 ενώ έχουν δικαίωμα κράτησης έως 2 βιβλία. Σύλλογοι, Σωματεία, Σχολεία, ΚΑΠΗ μπορούν να δανειστούν μέχρι 80 βιβλία κάθε φορά κι έχουν δικαίωμα κράτησης έως 5 βιβλία.

Η εξωστρέφεια της ΔΚΒΒ διευρύνθηκε όταν αποφάσισε να γίνει κέντρο κάλυψης καθημερινών αναγκών των πολιτών. Η πρωτοβουλία βοήθησε την τοπική κοινωνία εν μέσω πανδημίας, αφού ανέλαβε την εξυπηρέτηση πολιτών μέσω e-γον, ενώ στην ίδια κατεύθυνση συνεχίζει και σήμερα. Μια αίτηση για επίδομα πετρελαίου θέρμανσης μπορεί να γίνει με τη βοήθεια των υπαλλήλων της βιβλιοθήκης. Αυτό αν και πρακτικά άσχετο με την ίδρυσή της την καταξιώνει ακόμα περισσότερο σαν έναν κεντρικό οργανισμό στην πόλη της Βέροιας και εξοικειώνει τους κατοίκους με τις υπόλοιπες λειτουργίες.

Στον ιστότοπο της βιβλιοθήκης έχουν αναρτηθεί οι ετήσιες αναφορές της που είναι χρήσιμα εργαλεία για κάθε ερευνητή, αφού από εκεί προκύπτει η ετήσια δραστηριότητα άρα είναι εμφανής η πρόοδος ή στασιμότητα του οργανισμού. Αυτό που φαίνεται από τις εκθέσεις είναι μια σταθερή πρόοδος στην αναβάθμιση του περιεχομένου των δραστηριοτήτων της ΔΚΒΒ. Και μόνο το γεγονός ότι οι εκθέσεις περιλαμβάνουν μετάφραση των κειμένων τους στα αγγλικά δείχνει τη στάθμη της δουλειάς του εν λόγω οργανισμού.

Αναλυτικότερα μπορούμε να παρατηρήσουμε με βάση αυτές τις εκθέσεις την πρόοδο που έχει γίνει στην επαφή με τους κατοίκους της περιοχής αλλά και στο περιεχόμενο της λειτουργίας της Βιβλιοθήκης. Το 2007 στον πρόλογο της έκθεσης τονιζόταν η ανάγκη της απαραίτητης προσαρμογής συνολικά των βιβλιοθηκών στην ψηφιακή εποχή, ώστε να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις του κοινού. Η ΔΚΒΒ διακήρυττε ότι ήταν έτοιμη να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις για αυτό και εντασσόταν σε δύο νέα προγράμματα χρηματοδοτούμενα από την ΕΕ. Το ένα ήταν το πρόγραμμα UNTOLD-«Ψηφιακές διηγήσεις από μετανάστες» και το πρόγραμμα ENTITLE για την «Πρωώθηση της διά βίου μάθησης μέσω των Βιβλιοθηκών». Γενικά το 2007 ήταν μια χρονιά τομή στην εξέλιξη των τεχνολογικών δυνατοτήτων της ΔΚΒΒ κάτι που προβάλλουν και οι φωτογραφίες της έκθεσης από το εσωτερικό της βιβλιοθήκης. Πρόκειται για τη χρονιά που εφαρμόστηκαν δύο νέες εφαρμογές: το ιστολόγιο και το Wiki της περιοχής. Η δράση «Η πόλη μιλάει», έδωσε το στίγμα της νέας στρατηγικής για τη συμμετοχή του κοινού στη δημιουργία ψηφιακού υλικού και στην απόκτηση ψηφιακών γνώσεων.

Ο Οκτώβριος του 2007 αφιερώθηκε στην Τεχνολογία. Οι Κινητές Βιβλιοθήκες επισκέφτηκαν 28 Δημοτικά Διαμερίσματα του Νομού Ημαθίας. Για πρώτη φορά κάτοικοι απομακρυσμένων περιοχών είχαν την ευκαιρία να μάθουν για τη χρήση των νέων τεχνολογιών. Κάποιοι πιο τολμηροί, μίλησαν για τον τόπο τους, τις εμπειρίες τους και δημιούργησαν τα πρώτα podcasts/vidcasts. Τα προγράμματα είχαν σημαντική συνεισφορά στη στήριξη της κοινωνικής συνοχής. Η βιβλιοθήκη μέσω της έκθεσης εκτιμούσε ότι από το 2005 πάνω από 5.000 άνθρωποι συμμετείχαν στις καλοκαιρινές δράσεις και 1.500 άτομα, κυρίως συνταξιούχοι και πολλά παιδιά, παρακολούθησαν ενημερωτικά μαθήματα πάνω στις νέες τεχνολογίες. Επιπλέον η βιβλιοθήκη σταδιακά συνεισφέρει στην αναζωογόνηση της περιοχής με το δικτυακό τουριστικό χάρτη της πόλη «theverigrad», που περιλαμβάνει όλα τα ξενοδοχεία, τα εστιατόρια, τα καταστήματα και τις υπηρεσίες της περιοχής (<https://www.libver.gr/wp-content/uploads/2019/08/2007.pdf>, 2007). Βλέπουμε λοιπόν ότι η ΔΚΒΒ με σταθερά και μελετημένα βήματα έχει κάνει μια δουλειά υποδομής πάνω σε βασικές αρχές της ΔΒΜ την ίδια στιγμή που αξιοποιεί τις νέες δυνατότητες της όχι μόνο για

να αναβαθμιστεί η ίδια αλλά και όλη η περιοχή της εμβέλειας της έχοντας στο επίκεντρο τις ανάγκες του κοινού.

Όλα τα παραπάνω και πολλά ακόμη περισσότερα που δεν έχουμε το χώρο να καταγράψουμε έχουν καταστήσει τη ΔΚΒΒ έναν αρκετά εξωστρεφή οργανισμό που χάρη σε αυτά τα χαρακτηριστικά του έλαβε το βραβείο «Καλύτερης Πρόσβασης στη Γνώση 2010».

Το 2007 η ΔΚΒΒ μετρούσε 24.000 εγγεγραμμένα μέλη, ενώ το 2020 είχε φτάσει τα 35.375. Το 2020 υπήρξε κι αυτό με τη σειρά του έτος τομή για την ΔΚΒΒ. Δέκα χρόνια μετά τη σημαντική βράβειυσή της και εν μέσω πανδημίας κλήθηκε να κάνει έναν διπλό απολογισμό. Το γεγονός όμως ότι η Διεθνής Συνομοσπονδία Ενώσεων Βιβλιοθηκών και Ιδρυμάτων επαίνεσε τις πρακτικές της ΔΚΒΒ εν μέσω πανδημίας είναι μια ακόμη σημαντική διάκριση. Στο δεύτερο lockdown αναπτύσσοντας σχέσεις με ιδιωτικούς φορείς κατάφερε να εξασφαλίσει ένα δίκτυο διανομής βιβλίου δανειζοντας εκατοντάδες τίτλους σε εκατοντάδες ανθρώπους. Μόνο την 6^η Νοεμβρίου έφτασε τα 1.152 βιβλία γεγονός που αποδεικνύει αφενός τη σημασία του βιβλίου για πολλούς, αλλά και την κατοχύρωση της βιβλιοθήκης σαν ένα οικείο θεσμό στην πόλη. Το συμπέρασμα βγαίνει αβίαστα. Η ΔΚΒΒ κατάφερε να είναι μέσα στους χώρους εκείνους που εν μέσω πανδημίας στάθηκαν στις δύσκολες ώρες των πολιτών.

Στη σύντομη ετήσια αναφορά του 2020 καταγράφονται ενδιαφέρουσες στατιστικές με μεγέθη που αποτυπώνουν την καλή σχέση του κοινού με τη βιβλιοθήκη. Για παράδειγμα από το 1999 ως το 2020 η ετήσια αναφορά της ΔΚΒΒ υποστηρίζει ότι η τελευταία προέβη σε 3.714.460 δανεισμούς. Για το ζήτημα της ΔΒΜ που εξετάζουμε υπάρχει το εξής στοιχείο: το 2020 προσφέρθηκαν 67 μαθήματα ποικίλου περιεχομένου που αφορούσαν όλες τις ηλικίες και από τα οποία επωφελήθηκαν 1.087 άτομα.

Τα παραπάνω στοιχεία δείχνουν ότι σε μια επαρχιακή πόλη ενός μικρού νομού έχουν μετρηθεί σημαντικά βήματα στην κατεύθυνση της ΔΒΜ με καθοριστική τη συμβολή της τοπικής βιβλιοθήκης. Τα θετικά στοιχεία μπορούν να γενικευθούν, να παραδειγματίσουν και να αναζωογονήσουν το θεσμό της Λαϊκής Βιβλιοθήκης στη χώρα μας.

Λίγο πιο βόρεια στην πόλη της Δράμας πρωτεύουσα του ακριτικού αυτού νομού λειτουργεί η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Δράμας (ΔΚΒΔ) που υπάγεται στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, όπως η αντίστοιχη της Βέροιας. Η ΔΚΒΔ κινείται στην ίδια ψηφιακή κατεύθυνση που περιγράψαμε στο παραπάνω παράδειγμα και η οποία ισχύει για όλες τις δημόσιες βιβλιοθήκες ανεξάρτητα από την πρόοδο που έχουν σημειώσει σε αυτόν

τον τομέα. Διαθέτει μια καλά ενημερωμένη σελίδα στο διαδίκτυο η οποία διαθέτει και μπάρα ηλεκτρονικής άμεσης εξυπηρέτησης. Στο πλαίσιο της ΔΒΜ συμμετέχει με δραστηριότητες όπως τα εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης για ενήλικες, οι διαλέξεις, τα σεμινάρια, οι βιβλιοπαρουσιάσεις και οι λοιπές πολιτιστικές εκδηλώσεις (<https://network.nlg.gr/library/dimosia-kentriki-vivliothiki-dramas/>).

Εκτός από τις ξεναγήσεις σχολείων η βιβλιοθήκη ενίοτε οργανώνει και ξεναγήσεις εξοικείωσης άλλων φορέων π.χ. επαγγελματικών συλλόγων ή ομάδων με το χώρο και τις υπηρεσίες που παρέχει. Τρόπος εξοικείωσης με τη βιβλιοθήκη αποτελεί κι ο δανεισμός χώρων της σε τέτοιες ομάδες ώστε να πραγματοποιούν τις εκδηλώσεις τους ή τεχνικών μέσων για να πραγματοποιούν τηλεδιασκέψεις. Η συνεχής και με οποιονδήποτε τρόπο επαφή με αυτές τις ομάδες ενηλίκων μπορεί να ανοίξει δρόμους για την προώθηση ορισμένων σκοπών της ΔΒΜ.

Σε κάθε έναν από τους τρεις ορόφους στεγάζονται τα τμήματα της βιβλιοθήκης που είναι χωροθετημένα έτσι ώστε να εξυπηρετούν τις ποικίλες ανάγκες του κοινού. Οι ενήλικες εξυπηρετούνται σε ξεχωριστό δανειστικό τμήμα που βρίσκεται στον δεύτερο όροφο μαζί με το κεντρικό αναγνωστήριο της βιβλιοθήκης. Ο διαχωρισμός ενηλίκων και παιδιών στις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης δείχνει το αυξημένο ενδιαφέρον της για τις ξεχωριστές ανάγκες των δύο ηλικιακών ομάδων. Σε αυτή την κατεύθυνση μπορεί να γίνει καλύτερη διευθέτηση ζητημάτων που άπτονται της ΔΒΜ. Τέλος διαθέτει τη δική της κινητή μονάδα που επισκέπτεται τα δανειστικά κέντρα της περιφερειακής ενότητας Δράμας και κυρίως των απομακρυσμένων περιοχών του νομού. Διαθέτει δικό της ηλεκτρονικό υπολογιστή, εκτυπωτή, συλλογή βιβλίων και οπτικοακουστικού υλικού και πραγματοποιεί επισκέψεις στα σχολεία της περιοχής. Το φορτηγό-«βιβλιοαυτοκίνητο» και ο υλικοτεχνικός εξοπλισμός του αποκτήθηκαν μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων «Υποστήριξη της εκπαιδευτικής πράξης από Κινητές Βιβλιοθήκες» και «Ολοκλήρωση των έργων των Κινητών Βιβλιοθηκών». Με τα στοιχεία του 2015 ο συνολικός αριθμός των επισκεπτών της βιβλιοθήκης για χρήση οποιασδήποτε υπηρεσίας της ή για συμμετοχή σε κάποια εκδήλωση έφτασε τις 26.384 από τους οποίους 13.788 ήταν ενήλικες. Τους καλοκαιρινούς μήνες η επισκεψιμότητα αυξάνεται ενώ κατά το ίδιο έτος πραγματοποιήθηκαν στο χώρο της βιβλιοθήκης 3 εκδηλώσεις που απευθύνονταν σε ενήλικο κοινό με συνολικό αριθμό συμμετεχόντων 380 άτομα (http://vivl-dramas.dra.sch.gr/?page_id=1093).

3.3.1 Μερικά παραδείγματα από το μεγάλο δίκτυο βιβλιοθηκών της Αττικής

Τα παραπάνω ενδεικτικά παραδείγματα φανερώνουν ότι τα θεμέλια έχουν τεθεί για τις δημόσιες βιβλιοθήκες της χώρας. Βέβαια οι ανομοιομορφίες είναι εμφανείς, αφού δεν υπάρχει ενιαίο σχέδιο για όλες τις Λαϊκές Βιβλιοθήκες. Είδαμε εισαγωγικά ορισμένα στοιχεία που δείχνουν ότι υστερούν οι δημοτικές βιβλιοθήκες των αθηναϊκών προαστίων σε σχέση με ορισμένες επαρχιακές. Η ανεπαρκής χρηματοδότησή τους, αλλά και μια σειρά άλλοι παράγοντες όπως η πληθώρα μη Λαϊκών Βιβλιοθηκών στην Αθήνα που απορροφούν μεγάλο κομμάτι του κοινού, ιδιαίτερα επιστήμονες και νέους επιδρούν ανασταλτικά στην άνθιση της δραστηριότητάς τους, η οποία περιορίζεται σε ένα μικρό βιβλιόφιλο κοινό. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Πειραιά απευθυνόμενη στους κατοίκους ενός μεγάλου αστικού κέντρου αναπτύσσει πιο ζωντανή δραστηριότητα που αγκαλιάζει κυρίως τις παιδικές ηλικίες για τις οποίες διοργανώνεται πληθώρα εκδηλώσεων. Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιεί φαίνεται να απευθύνεται με λίγες εκδηλώσεις σε ενήλικες όπως ο σεμιναριακός κύκλος «Ευτυχία και Διαπροσωπικές Σχέσεις» για το Μάιο του 2022. Ωστόσο το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022 δεν φαίνεται να έχει εντάξει στο πρόγραμμά της δραστηριότητες που να ενσωματώνουν κατευθύνσεις της ΔΒΜ. Για την ίδια περίοδο περιορισμένη σχέση με τέτοιου είδους εκδηλώσεις φαίνεται πως έχει η Κεντρική Δημοτική Βιβλιοθήκη του Δήμου της Αθήνας που το πλούσιο κατά τα άλλα πρόγραμμα της επίσης εστιάζει στα παιδιά.

Ξεχωριστή μνεία χρειάζεται να κάνουμε στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Περιστερίου κι αυτό γιατί είναι βασικός φορέας υποστήριξης μιας σημαντικής δράσης χαρακτηριστικής της ΔΒΜ. Πρόκειται για το Δημοτικό Ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο Περιστερίου (ΔΕΑΠΠ) που το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022 πραγματοποίησε 34 διαλέξεις επί παντός επιστητού (<http://www.dvivilper.gr/>). Οι διαλέξεις πραγματοποιούνται ως βασική λειτουργία της βιβλιοθήκης. Βασικός σκοπός του ΔΕΑΠΠ είναι να καταστήσει βασικές επιστημονικές γνώσεις οικείες σε ένα μεγάλο μέρος της τοπικής κοινωνίας. Απώτερος στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι η γόνιμη και κοινωνικά ωφέλιμη ενασχόληση των πολιτών με τα κοινά. Το ΔΕΑΠΠ καλλιεργεί τη φιλιαναγνωσία και τη βιβλιοφιλία.

Δίνει την ευκαιρία σε κάθε ενδιαφερόμενο, πέρα από ηλικία, μορφωτικό επίπεδο και επαγγελματική ενασχόληση, να διευρύνει τους ορίζοντες της σκέψης του και τα

πνευματικά του ενδιαφέροντα με κύκλους μορφωτικών μαθημάτων, ημερίδων, διαλέξεων, καθώς και συνεδρίων με επίκαιρα όσο και διαχρονικά θέματα και ζητήματα. Πανεπιστημιακοί καθηγητές και άλλοι διαπρεπείς στον χώρο τους επιστήμονες, καλλιτέχνες και δημιουργοί καλούνται μέσα από αυτές τις συστηματικά οργανωμένες σειρές μαθημάτων, να προσφέρουν στους ενδιαφερομένους έγκυρες γνώσεις αλλά και γόνιμο προβληματισμό. Ρητή παραδοχή των συντελεστών του ΔΕΑΠΠ είναι η τήρηση των κατευθύνσεων της ΔΒΜ στοχεύοντας στη διαρκή επιμόρφωση του απλού πολίτη με παροχή ποιοτικής και έγκυρης γνώσης, που θα βασίζεται στο προσωπικό του ενδιαφέρον. Γι' αυτό και το μορφωτικό πρόγραμμα είναι ευέλικτο και διευρύνεται με ποικίλα γνωστικά αντικείμενα από διαφορετικούς γνωστικούς χώρους (<http://www.dvvlper.gr/index.php/home-4/2013-05-15-09-01-41>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Οι βιβλιοθήκες προσεγγίζουν τις φυλακές και άλλες ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού

4.1 Οι ευάλωτες ομάδες και τα προβλήματα ένταξης στη ΔΒΜ

Το ζήτημα της πρόσβασης ευάλωτων ομάδων σε υπηρεσίες ΔΒΜ είναι ένα υπαρκτό πρόβλημα που παρά τα βήματα που έχουν γίνει για την επίλυσή του τα αποτελέσματα που έχει επιτύχει το κράτος και οι αρμόδιοι φορείς δεν είναι αρκετά. Ως ευάλωτες ή ευπαθείς ομάδες ορίζουμε γενικά τις ομάδες του πληθυσμού που έχουν εξαιρετικά περιορισμένη πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά και δυσκολεύονται ή αδυνατούν να έχουν ποιότητα ζωής. Αυτό μπορεί να αφορά τη στέγη, την εργασία, το ικανοποιητικό εισόδημα, την εκπαίδευση, την ιατρική περίθαλψη, την κοινωνική ασφάλιση, αλλά και τα αγαθά του πολιτισμού και του αθλητισμού. Πρόκειται δηλαδή για τους αστέγους, ανέργους, άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ), πάσχοντες από σοβαρά παθολογικά προβλήματα, ψυχικές ασθένειες, αποφυλακισμένους, νυν και πρώην τοξικομανείς, οροθετικούς, άτομα από θρησκευτικές ή πολιτισμικές μειονότητες, Ρομά, μονογονεϊκές οικογένειες, ανήλικους παραβάτες, κακοποιημένες γυναίκες, θύματα trafficking, πρόσφυγες, μετανάστες, παλιννοστούντες, πληγέντες από θεομηνίες και φυσικές καταστροφές. Αυτά προκύπτουν από το ΦΕΚ 216 Α', όπου περιλαμβάνεται ο νόμος 4019/2011 περί Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας ο οποίος ορίζει τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Σύμφωνα με τον ίδιο νόμο η γενική κατηγορία των ευπαθών ομάδων χωρίζεται σε δύο κατηγορίες: στις ευάλωτες και στις ειδικές ομάδες του πληθυσμού. Στις μεν πρώτες εντάσσονται οι άνθρωποι που η κοινωνική και οικονομική ζωή τους εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια, τα άτομα με αναπηρίες ή νοητική υστέρηση και άτομα εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες. Στις δε δεύτερες ανήκουν τα άτομα που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια. Μιλάμε για άνεργους νέους, άνεργους άνω των 50 ετών, γυναίκες άνεργες, αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, αναλφάβητοι, μακροχρόνια άνεργοι, οι κάτοικοι απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, οι πρώην ή οι νυν τρόφιμοι φυλακών, οι ανήλικοι παραβάτες, τα άτομα με γλωσσικές ή πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και οι μετανάστες (<http://www.synigoros-solidarity.gr/solidarity/assets/uploads/2015/11/N-4019-2011.pdf>).

Από τη δεκαετία του 1990 άρχισε να γίνεται πιο κατανοητό σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο αυτό που ονομάζεται κοινωνία της γνώσης, η οποία μετασχηματίζει τις σύγχρονες κοινωνίες και οικονομίες. Η γνώση και οι πληροφορίες που διακινούνται μέσα από τα τεχνολογικά δίκτυα δημιουργούν ένα κόσμο σημαντικών ευκαιριών. Ωστόσο μέσα σε ένα τέτοιο κόσμο ορισμένες ομάδες του πληθυσμού δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις και έτσι αποκλείονται κοινωνικά. Αυτές είναι οι ευάλωτες ομάδες που δεν έχουν ισότιμη πρόσβαση σε κοινωνικά δικαιώματα και δημόσια αγαθά, πρόνοια και πόρους.

Η προσπάθεια ένταξης των ευπαθών ομάδων σε ένα σχέδιο εκπαίδευσης έχει συμπυκνωθεί τα τελευταία χρόνια στα προγράμματα Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Οι στρατηγικές δράσης των φορέων Εκπαίδευσης Ενηλίκων που συμβάλλουν στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού είναι:

- Η στρατηγική της συμπληρωματικής εκπαίδευσης.
- Η στρατηγική της κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης.
- Η στρατηγική της προσωπικής και κοινωνικοπολιτιστικής ανάπτυξης.

Η εκπαίδευση των ενηλίκων στις φυλακές αποτελεί ένα πολύ ιδιαίτερο κομμάτι του συνολικού παζλ της εκπαίδευσης των ευάλωτων ομάδων που χρήζει μεγάλης προσοχής και συνετής ανάπτυξης, οργάνωσης και εφαρμογής της. Οι κρατούμενοι στα διάφορα σωφρονιστικά ιδρύματα αποτελούν μια αποκομμένη ομάδα που συνεχίζει και διατηρεί βέβαια δια νόμου το δικαίωμα στην εκπαίδευση και τη μόρφωση. Η τεκμηρίωση της αναγκαιότητας της εκπαίδευσης των φυλακισμένων προκύπτει από σχετικές έρευνες. Έρευνες ξένων επιστημόνων έχουν αναδείξει ότι η συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα ενισχύει την αυτοπεποίθηση των φυλακισμένων καθώς και τις κοινωνικές δεξιότητες, γεγονός που διευκολύνει την ομαλή ένταξη στην κοινωνία μετά την αποφυλάκισή τους. Το σημαντικό στοιχείο είναι ωστόσο ότι η εκπαίδευση στο χώρο των φυλακών μειώνει την πιθανότητα υποτροπής και βελτιώνει τις κοινωνικές δεξιότητες. Έχει αναδειχθεί ότι ενώ το 80% των εγκλείστων υποτροπίασε βγαίνοντας από τη φυλακή, το 25% μόνο όσων είχαν περάσει από το σχολείο της φυλακής υποτροπίασε. Έχει παρατηρηθεί επίσης ότι όσο πιο εξειδικευμένα γίνονται τα προγράμματα εκπαίδευσης για φυλακισμένους, τόσο μειώνεται η πιθανότητα παραβατικών πράξεων. Η εκπαίδευση στο περιβάλλον της φυλακής δεν πρέπει να εξεταστεί ανεξάρτητα ή να υλοποιηθεί με τον τρόπο που γίνεται σε άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η εκπαίδευση στη φυλακή είναι μέρος της ποινής ώστε να αποτελεί ιδιαίτερο κίνητρο για τον κρατούμενο και έμμεσα να ωθεί στη σωστή ένταξή του στο κοινωνικό σύνολο

όταν αποφυλακιστεί. Εάν η εκπαίδευση των εγκλείστων στα σωφρονιστικά καταστήματα αντιμετωπιστεί ως κομμάτι της διαδικασίας κοινωνικής επανένταξης τότε η απλή παροχή γνώσεων δεν αρκεί. Στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι η απόκτηση ικανοτήτων που επιτρέπουν την ομαλή συνύπαρξη με τους άλλους ανθρώπους και τελικά την κοινωνική επανένταξη.

Ο κύριος ρόλος του δασκάλου είναι ουσιαστικά να κοινωνικοποιήσει τον κρατούμενο, να τον δεσμεύσει, να βελτιώσει την καθημερινή προοπτική του, να του δώσει μία συνέχεια. Αν επιθυμεί να αναπτύξει στο μέγιστο την αυτονομία και την υπευθυνότητα, προσπαθεί να ενεργοποιήσει όσο το δυνατόν περισσότερο τα μέλη της ομάδας. Αξιοποιώντας λοιπόν τις γνώσεις του, την εμπειρία του, την προσωπικότητά του, ο δάσκαλος-εκπαιδευτής δύναται να συντελέσει στην υλοποίηση της διδασκαλίας μέσα στην φυλακή (Καπέλλου, Χαλούλια, 2018).

Ομοίως ο ΟΟΣΑ κρούει τον κώδωνα του κινδύνου για τους μετανάστες ήδη από το 1998 επισημαίνοντας ότι η ευπαθής αυτή κοινωνική ομάδα, η οποία, αν και έχει έντονες μαθησιακές ανάγκες, έχει λίγες πιθανότητες να συμμετέχει στη ΔΒΜ με αποτέλεσμα να κινδυνεύει με κοινωνικό αποκλεισμό στη χώρα υποδοχής τους. Από τότε μέχρι σήμερα έχουν γίνει ορισμένα βήματα για την ένταξή τους στις προσπάθειες ΔΒΜ με τη δημιουργία οργανισμών μάθησης που ενσωματώνουν σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις και υιοθετούν την άποψη ότι όλα τα άτομα μπορούν να μάθουν και να συμβάλλουν στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη (Πομποδάκης, 2020).

Όσον αφορά τα άτομα με αναπηρία η ΔΒΜ έχει συνήθως να καλύψει παλιότερα κενά τα οποία έχουν συσσωρευτεί σε αυτή την πληθυσμιακή ομάδα, λόγω της δομής του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Γι' αυτό προκρίνονται τα ειδικά προγράμματα ΔΒΜ που δίνουν τη δυνατότητα «εξατομικευμένης» προσέγγισης. Ο σχεδιασμός και η προσφορά των προγραμμάτων θεμελιώνονται στη βάση διάγνωσης συγκεκριμένων αναγκών. Ο προσδιορισμός των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών αναγκών των ατόμων με αναπηρία συχνά απαιτεί ειδική έρευνα και διαφορετική προσέγγιση σε σχέση με ότι ισχύει στο γενικό πληθυσμό, καθότι η προέλευσή τους ανάγεται σε διαφορετικά αίτια. Τέλος ειδική αναφορά πρέπει να γίνει σε ένα ακόμη λόγο που ενισχύει την αναγκαιότητα για ειδική μέριμνα στη σχέση ΔΒΜ και αναπηρίας. Πρόκειται για την αντιμετώπιση του γεγονότος ότι στα προγράμματα αυτά αναπαράγονται οι ανισότητες του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος (Ε.Σ.Α.μεΑ., 2008).

Έχουμε καταστήσει σαφές από την εισαγωγή ότι η ΔΒΜ δεν μπορεί να θεωρείται ολοκληρωμένη αν δεν υπάρχουν καλά δομημένες και στελεχωμένες βιβλιοθήκες. Τα παραπάνω παραδείγματα καθιστούν ακόμα σαφέστερη την ανάγκη να έρθουν σε επαφή με τις υπηρεσίες που παρέχουν οι βιβλιοθήκες οι ευπαθείς-ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Ο χώρος μιας βιβλιοθήκης μπορεί να γίνει το επίκεντρο της εξατομικευμένης παρέμβασης που προαναφέραμε ή να φιλοξενήσει ένα ανάλογο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Η αυτονομία μιας βιβλιοθήκης την καθιστά κατάλληλο μέρος για τις ευέλικτες πρακτικές τις ΔΒΜ και την εύκολη προσαρμογή τους στην ανάγκη του εκπαιδευόμενου που ταυτόχρονα γίνεται και χρήστης της βιβλιοθήκης.

4.2 Διεθνής και ελληνική πραγματικότητα για τις βιβλιοθήκες των φυλακών

Τα διακριτικά και σπάνια ρεπορτάζ των δημοσιογράφων για τις φυλακές και τις συνθήκες εγκλεισμού των κρατούμενων είναι αποκαλυπτικά και συνήθως απογοητευτικά, αφού σε τέτοιες συνθήκες δεν επιτυγχάνεται ο σωφρονισμός. Τίθεται έτσι το ερώτημα: μέσα σε τέτοιες συνθήκες τι νόημα έχουν έννοιες, όπως αυτή της ΔΒΜ ή τι νόημα έχει να μιλάμε για βιβλιοθήκες με λογοτεχνία, ιστορία, φυσικές επιστήμες; Κι όμως την παρελθούσα δεκαετία υπήρξαν στεντόρειες φωνές που υποστήριξαν τη θεραπευτική επίδραση των βιβλίων στους φυλακισμένους. Συγγραφείς όπως ο Ίρβιν Γουέλς, ο Φίλιπ Πούλμαν ή ο Ιαν ΜακΓιούαν, παρενέβησαν δημοσίως όταν ο Βρετανός υπουργός Δικαιοσύνης, Kenneth Clarke, εμπόδισε την εισαγωγή βιβλίων στις φυλακές μέσω του επισκεπτηρίου, υπενθυμίζοντάς του ότι «τα βιβλία αποτελούν στήριγμα πίσω από τα κάγκελα, έναν τρόπο για τους κρατούμενους να φροντίσουν το μυαλό τους και να γεμίσουν τις πολλές ώρες που περνούν κλειδωμένοι στα κελιά.» (Παπασπύρου, 2016)

Ο 40^{ος} κανόνας των Ηνωμένων Εθνών τονίζει ότι κάθε σωφρονιστικό ίδρυμα οφείλει να έχει βιβλιοθήκη με προσαρμοσμένο στις ανάγκες των κρατούμενων περιεχόμενο. Υπογραμμίζει επίσης ότι οι κρατούμενοι έχουν δικαίωμα στην πληροφόρηση, σε πολιτιστικές, αλλά και αθλητικές δραστηριότητες, όπως και στη βελτίωση της μόρφωσής

τους. Έτσι θα επιτυγχάνεται το απαραίτητο κλίμα πνευματικής ελευθερίας που βοηθά πολύπλευρα τους έγκλειστους στις φυλακές ανθρώπους («Κασσαβέτεια», 1998)².

Η διεθνής εμπειρία δίνει πληθώρα παραδειγμάτων στον τομέα της οργάνωσης των βιβλιοθηκών στις φυλακές. Αρχικά η IFLA διαθέτει μόνιμες επιτροπές για όλες τις κατηγορίες βιβλιοθηκών, μια εκ των οποίων είναι η επιτροπή για τα μειονεκτούντα άτομα. Το 1993 και το 1995 η επιτροπή κυκλοφόρησε έκδοση με τίτλο «Βιβλιοθήκες Φυλακών: κατευθυντήριες οδηγίες για παροχή υπηρεσιών σε φυλακισμένους». Η συγκεκριμένη αναθεωρημένη έκδοση έφερε την υπογραφή της τότε προέδρου της Ομάδας Εργασίας για τις Υπηρεσίες Βιβλιοθήκης για τους Φυλακισμένους (ΟΕΒΥΦ) και μέλος της Μόνιμης Επιτροπής της IFLA, Frances E. Kaiser και εγκαινίασε τις προσπάθειες της επιτροπής για μια πιο συγκροτημένη παρέμβαση στις φυλακές και για την παροχή ποιοτικότερων υπηρεσιών στους φυλακισμένους σε διεθνή κλίμακα. Άξονας αυτών των προσπαθειών είναι η αντιμετώπιση των βιβλιοθηκών στις φυλακές σαν πολιτιστική παρέμβαση που θα αποφορτίζει το κλίμα έντασης που επικρατεί στις φυλακές (Οικονομοπούλου, 1998).

Η συγκεκριμένη έκδοση υπήρξε στόχος της ΟΕΒΥΦ από το 1987 και αποδείχθηκε πολύπλοκη εργασία δεδομένης της ποικιλίας των σωφρονιστικών συστημάτων. Το πρώτο κείμενο εγκρίθηκε το 1990 στο συνέδριο της IFLA στη Στοκχόλμη, ενώ το τροποποιημένο κείμενο συζητήθηκε στη συνάντηση της Επιτροπής για την Εξυπηρέτηση των Μειονεκτούντων Ατόμων της IFLA στη Χάγη το 1991. Εκτός του 40^{ου} κανόνα του ΟΗΕ η αναθεωρημένη έκδοση βασίστηκε στον Καταστατικό Χάρτη του Αναγνώστη (1994) που διαμορφώθηκε από τη Διεθνή Επιτροπή Βιβλίου και τις Διεθνείς Ενώσεις Εκδοτών και σύμφωνα με το οποίο «το διάβασμα είναι πανανθρώπινο δικαίωμα» και από το Μανιφέστο της UNESCO (1995), όπου αναφέρεται ότι οι Λαϊκές Βιβλιοθήκες έχουν υποχρέωση να εξυπηρετούν τους φυλακισμένους (Kaiser, 1998).

Στο υποκεφάλαιο «Γενικές Διαπιστώσεις» διαβάζουμε το εξής χαρακτηριστικό απόσπασμα: «Οι βιβλιοθήκες σε φυλακή κατέχουν τη μοναδική θέση, (μετά την τηλεόραση) της μόνης πηγής ενημέρωσης και επομένως, έχουν την ευθύνη να συλλέγουν και να παρέχουν πληροφορίες στους τρόφιμους χρήστες τους. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι ο πρωταρχικός στόχος πρέπει να είναι η παροχή ίσης πρόσβασης σε όλα τα προγράμματα και

² Η έκδοση: «Κασσαβέτεια». Το χρονικό μιας Βιβλιοθήκης στη φυλακή ανηλίκων, ΕΚΕΒΙ, Αθήνα 1998. Στην ίδια έκδοση περιλαμβάνει αφενός τα πρακτικά διημερίδας που πραγματοποιήθηκε με θέμα την προσπάθεια συγκρότησης της βιβλιοθήκης στα σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων στην Κασσαβέτεια και αφετέρου περιλαμβάνει το κείμενο του Frances E. Kaiser, *Βιβλιοθήκες Φυλακών, Κατευθυντήριες Οδηγίες*, IFLA, Holland 1993.

τις υπηρεσίες που απολαμβάνει επίσης κανείς σε μια βιβλιοθήκη εκτός φυλακής (...) Η βιβλιοθήκη μέσα στο περιβάλλον της ενθαρρύνει ένα κλίμα πνευματικής ελευθερίας, περιέργειας, ευθύνης, δημιουργικής έρευνας και πολιτιστικής ευαισθησίας και προετοιμάζει την επιτυχή επανένταξη των φυλακισμένων στην κοινωνία.» Παρακάτω στους σκοπούς μιας βιβλιοθήκης σε φυλακή αναφέρεται το εξής σημαντικό στοιχείο: «Η βιβλιοθήκη της φυλακής πρέπει να παρέχει στους φυλακισμένους την ευκαιρία να καλλιεργήσουν και να αναπτύξουν δεξιότητες όχι μόνο για να αποκτήσουν δεξιότητες όχι μόνο για να αποκτήσουν προοπτικές απασχόλησης αλλά επίσης και το μέσο που θα δώσει τη δυνατότητα στους τρώφιμου να επιτύχουν μια γενική αίσθηση προσωπικής καταξίωσης». Αξιοσημείωτο είναι ότι μέσα στις οδηγίες υπάρχει ξεχωριστή πρόβλεψη για την πρόσβαση των απομονωμένων τρώφιμων στις υπηρεσίες βιβλιοθήκης. Σύμφωνα με την οδηγία «ο κατάλογος της βιβλιοθήκης πρέπει να είναι στη διάθεση των φυλακισμένων που βρίσκονται σε απομόνωση, κατά προτίμηση μέσω εσωτερικής βάσης δεδομένων της βιβλιοθήκης ή με σύνδεση τοπικού δικτύου.» (Kaiser, 1998). Αυτός ο καταστατικός χάρτης για τις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών στις φυλακές ίσχυε ως το 2005 οπότε και αναθεωρήθηκε μερικώς δημιουργώντας ένα νέο ευσύννοπτο κείμενο που ισχύει έως σήμερα (<https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/558/1/ifla-professional-reports-nr-92.pdf>).

Στις ΗΠΑ είναι τόσο φυσιολογικό να υπάρχουν βιβλιοθήκες στα σωφρονιστικά καταστήματα που η εικόνα έχει περάσει σε διάφορες κινηματογραφικές ταινίες. Η παράδοση των βιβλιοθηκών στις φυλακές ξεκινά στις ΗΠΑ πολύ νωρίς, το 1790, με αρχικό σκοπό τη θρησκευτική κατήχηση των κρατουμένων. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο οι βιβλιοθήκες σχετίζονταν με τη σωτηρία της ψυχής και την επαναφορά της συμπεριφοράς στα κανονιστικά πλαίσια. Βιβλιοθήκες σε φυλακές ξεκίνησε να έχει και ο Καναδάς ήδη από τον 19^ο αιώνα, ενώ η Βρετανία βάσει νόμου οφείλει να έχει βιβλιοθήκες στις φυλακές ή να δίνει πρόσβαση σε βιβλιοθήκη στους κρατουμένους. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα σε Γερμανία, Ιταλία και Γαλλία προσλαμβάνονταν βιβλιοθηκονόμοι σε βιβλιοθήκες φυλακών, οι οποίες επίσης πρωτοεμφανίστηκαν τον 19^ο αιώνα. Η ανάπτυξη των εν λόγω βιβλιοθηκών έχει ανομοιομορφίες από χώρα σε χώρα, αλλά μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί συστατικό στοιχείο του σωφρονισμού σε πολλές χώρες (Αυγή, 2014).

Ομοίως στον Καναδά οι πρώτες βιβλιοθήκες φυλακής συναντώνται τον 19^ο αιώνα. Μια σειρά δυσκολίες, παρόμοιες με αυτές των φυλακών των ΗΠΑ, αντιμετωπίζει και το αντίστοιχο εγχείρημα στον Καναδά. Ερευνητές που μελετούσαν την εξέλιξη των φυλακών των βιβλιοθηκών στον Καναδά εντόπιζαν προσκόμματα στη λειτουργία τους λόγω έλλειψης

πόρων και κυρίως ειδικευμένου προσωπικού με τις αρμόδιες υπηρεσίες της χώρας να προσπαθούν να βελτιώσουν αυτή την κατάσταση (Ings, Joslin, 2011).

Στην Ευρώπη έχει σημειωθεί πρόοδος σε μια σειρά χώρες στο εν λόγω θέμα με ορισμένες από αυτές να συγκροτούν ειδικούς φορείς για τη διαχείριση του δικτύου των βιβλιοθηκών. Σε Αγγλία και Ουαλία ο νόμος προβλέπει την ύπαρξη βιβλιοθήκης στις φυλακές, ενώ η ένωση Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP)³ στέκεται σταθερά αρωγός στις βιβλιοθήκες των φυλακών βοηθώντας πολύπλευρα το κράτος στις προσπάθειες του. Είναι χαρακτηριστικό πως στις δύο αυτές περιοχές του Ηνωμένου Βασιλείου μεταξύ 2005 και 2008 η χρηματοδότηση στις βιβλιοθήκες των φυλακών σχεδόν διπλασιάστηκε (Bowe, 2011). Στη Γαλλία σήμερα, η ύπαρξη βιβλιοθηκών των φυλακών ορίζεται από τον γαλλικό Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Κι εδώ έχει διαπιστωθεί πως δεν υπάρχει μια ενιαία κατάσταση που να ισχύει για όλες τις φυλακές, ενώ δημιουργούνται ενίοτε προβλήματα λειτουργικότητας από την έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού. Μια δεκαετία πριν το γαλλικό κράτος έθετε ρητά στις προτεραιότητες του την ύπαρξη βιβλιοθηκών στα σωφρονιστικά ιδρύματα (Cramard, 2011).

Στη Γερμανία επίσης υπάρχει νόμος που προβλέπει την πρόσβαση των κρατούμενων σε βιβλία, ωστόσο δεν έχει συγκεκριμένες αναφορές στην οργάνωση και το περιεχόμενο των βιβλιοθηκών των φυλακών. Η βιβλιοθήκη της φυλακής της πόλης Μίνστερ (Münster Prison Library) στο γερμανικό κρατίδιο της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας που λειτουργεί από το 2003 υπό την αιγίδα του Ινστιτούτου Δια Βίου Μάθησης της UNESCO αποτελεί ένα από τα παγκόσμια πρότυπα οργάνωσης για τις βιβλιοθήκες στις φυλακές κερδίζοντας μάλιστα το γερμανικό βραβείο βιβλιοθηκών. Τρεις είναι οι βασικοί σκοποί της λειτουργίας της: Αναψυχή, εκπαίδευση και προσωπική ανάπτυξη των κρατούμενων. Τα βιβλία και τα οπτικοακουστικά μέσα που χρησιμοποιεί η βιβλιοθήκη δίνουν στους κρατούμενους την δυνατότητα να κατευθύνουν τις σκέψεις τους έξω από τη φυλακή να ξεπεράσουν κατά μια έννοια τους σωματικούς περιορισμούς. Η εκπαίδευση των κρατούμενων είναι μια βασική λειτουργία της βιβλιοθήκης δεδομένου ότι πολλοί από όσους φυλακίζονται έχουν μεγάλα μαθησιακά κενά ή είναι αναλφάβητοι. Στον τομέα της προσωπικής ανάπτυξης η βιβλιοθήκη φροντίζει ώστε οι κρατούμενοι να αναπτύσσονται πνευματικά να έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό και εν γένει να διαπλάθεται ένας νέος χαρακτήρας. Στο όλο εγχείρημα βοήθησε και ο πρωτοποριακός αρχιτεκτονικός ανασχεδιασμός της βιβλιοθήκης το 2005. Η ελκυστική

³ Πρόκειται για την Ένωση Βιβλιοθηκονόμων και Επαγγελματιών της Πληροφόρησης με έδρα το Λονδίνο.

είσοδος του μεγάλου δωματίου που κατέχει κεντρική θέση στη φυλακή προσκαλεί τους κρατούμενους σε έναν μεγάλο πολύχρωμο χώρο. Η έξυπνη χρήση καθρεφτών διευρύνει το δωμάτιο και του προσδίδει καλειδοσκοπικό αποτέλεσμα. Το υλικό της βιβλιοθήκης εκτίθεται σε τρία επίπεδα, σε ανοιχτά ράφια, κινούμενα καρότσια και χαμηλά ντουλάπια. Ένας «σιδηροδρομικός σταθμός για λογοτεχνικά ταξίδια» δημιουργείται για να οδηγήσει τους κρατούμενους στο ταξίδι τους έξω από τη ζωή της φυλακής. Τέλος είναι αξιοσημείωτο ότι η ίδια βιβλιοθήκη πρωτοπορεί και στον τομέα της πρόσβασης των ΑμΕΑ στους χώρους της (<https://uil.unesco.org/case-study/effective-practices-database-litbase-0/munster-prison-library-germany>).

Σε Ισπανία και Ιταλία το 1970 νομοθετήθηκε η ύπαρξη βιβλιοθηκών στις φυλακές, οι οποίες λειτουργούν με εκπαιδευτικούς και βιβλιοθηκονόμους. Ωστόσο και στις περιπτώσεις αυτών των χωρών οι ειδικοί παρατηρούν μεγάλες ανομοιομορφίες από φυλακή σε φυλακή κάτι που θα δούμε να συμβαίνει και στη χώρα μας. Οι ανομοιομορφίες έχουν να κάνουν με την ελλιπή κρατική χρηματοδότηση και τον ανεπαρκή κρατικό σχεδιασμό που δύναται να ενσωματώνει όλο το δίκτυο των βιβλιοθηκών των φυλακών (Costanzo, Montecchi, Pulido, 2011).

Ο Betts Αμερικανός πολίτης συνελήφθη, δικάστηκε και καταδικάστηκε σε εννέα χρόνια φυλάκιση εξαιτίας της συμμετοχής του σε μια ένοπλη ληστεία, όταν ήταν 16 χρονών. Έκτοτε η ζωή του άλλαξε ριζικά και είναι πια από τους ανθρώπους που η φυλακή κατάφερε να σωφρονίσει. Το παράδειγμα του έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί το όνομά του εμπλέκεται σε φιλόδοξα προγράμματα που στοχεύουν να ανανεώσουν το θεσμό της βιβλιοθήκης μέσα στις φυλακές. Το καλοκαίρι του 2020 κι ενώ ο Betts είχε αποφυλακιστεί, δημιούργησε την οργάνωση Freedom Reads, που αρχικά ονομαζόταν Million Book Project, με την υποστήριξη του Ιδρύματος Andrew W. Mellon. Οι πρώτες βιβλιοθήκες που εγκατέστησε η εν λόγω οργάνωση ήταν σε Λουιζιάνα και Μασσαχουσέτη, ενώ η ομάδα του στοχεύει να βάλει βιβλία σε 1.000 φυλακές.

Η λογική της Freedom Reads είναι η ενδυνάμωση και η μεταμόρφωση των ζώων των ανθρώπων στη φυλακή μέσω της πρόσβασης στη λογοτεχνία και την ομορφιά της συγγραφικής τέχνης παρέχοντας βιβλία που βρίσκονται σε χειροποίητα ράφια σχεδιασμένα να ενθαρρύνουν την κοινότητα της φυλακής.

«Όταν παίρνεις ένα βιβλίο, αυτό σε βοηθά να σκεφτείς τι σημαίνει να είσαι ζωντανός στον κόσμο» είχε δηλώσει σε συνέντευξή του ο Betts και συμπλήρωσε: «Οι βιβλιοθήκες σχεδιάστηκαν με σκοπό, είπε ο Betts, και για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις των

τρεχουσών βιβλιοθηκών φυλακών που μερικές φορές προσφέρουν μόνο περιορισμένο χρόνο για εξερεύνηση και εύρεση βιβλίων λόγω του προγράμματος εννέα έως πέντε που εργάζονται οι περισσότεροι άνθρωποι στη φυλακή». Ειδική μέριμνα δείχνει η συγκεκριμένη οργάνωση στην προσβασιμότητα της βιβλιοθήκης, με τα ανοιχτά, διπλής όψης ράφια της, ώστε να είναι φιλική και κοινόχρηστη, καθιστώντας δυνατή την περιήγηση πολλών ατόμων μαζί. Στο χώρο προβλέπεται η προσθήκη πάγκων ανάγνωσης, σχεδιασμένων και για τη βιβλιοθήκη. Η Tess Wheelwright, αναπληρώτρια διευθύντρια του Freedom Reads, είχε δηλώσει σε συνέντευξή της ότι ο οργανισμός συνεργάζεται με κρατικούς εταίρους για την εγκατάσταση βιβλιοθηκών σε περισσότερες φυλακές σε όλη τη χώρα, όπως το Κονέκτικατ, το Ιλινόις, το Κολοράντο, η Βόρεια Ντακότα και η Καλιφόρνια. Ο στόχος είναι να εγκατασταθούν 200 βιβλιοθήκες μέχρι το τέλος του 2023 και 200 κάθε δύο χρόνια να φτάσουμε τις 1.000, είπε ο Wheelwright. «Οι άνθρωποι νιώθουν ότι τους φροντίζουν, νιώθουν ότι τους σκέφτονται», δήλωσε η Wheelwright για τα σχόλια που έλαβαν από εκείνους μέσα στις φυλακές. Εκτός από τις Βιβλιοθήκες Freedom, ο Betts έχει και άλλα έργα μέσω του Freedom Reads που περιλαμβάνουν τη δημιουργία κύκλων βιβλίων για την καλλιέργεια κοινών κοινοτήτων ανάγνωσης στις φυλακές και τη μεταφορά συγγραφέων και συγγραφέων στις φυλακές ως λογοτεχνικοί πρεσβευτές. Πριν από μερικά χρόνια, όταν ρωτήθηκε τι θα μπορούσε να φανταστεί αν δεν υπήρχαν όρια, ο Betts έδωσε την απάντηση ότι θα έβαζε εκατομμύρια βιβλία στις φυλακές (The European Times, 2022).

Στην ελληνική πραγματικότητα δεν είναι λίγες οι φορές που συλλογικότητες και μεμονωμένοι άνθρωποι έχουν αιτηθεί τη δωρεά βιβλίων και τη συγκρότηση βιβλιοθηκών στις ελληνικές φυλακές. Έτσι αναπτύχθηκαν σταδιακά συλλογές στις γυναικείες φυλακές Θηβών, στις Φυλακές Ανηλίκων Αυλώνα, στις φυλακές της Κω, των Διαβατών και αλλού. Τα τελευταία χρόνια έχουν δυναμώσει οι φωνές που θεωρούν χρήσιμες και κρίσιμες στις φυλακές τις βιβλιοθήκες για την επιμόρφωση, την ψυχαγωγία και τον σωφρονισμό των κρατουμένων. Πολλοί είναι αυτοί που το αντιλαμβάνονται σαν δικαίωμα που έχουν όσοι παρανόμησαν. Το Μάιο του 1997 σε ημερίδα που πραγματοποιήθηκε με θέμα «Βιβλιοθήκη και Φυλακή. Πολιτιστική παρέμβαση και επικοινωνία» τονιζόταν το πρόβλημα της ανυπαρξίας βιβλιοθηκών στις φυλακές της χώρας πρόβλημα που θεωρήθηκε δομική αδυναμία του σωφρονιστικού συστήματος της Ελλάδας. Ορισμένες προσπάθειες που προωθήθηκαν έπεσαν στο κενό αφού δεν στηρίζονταν σε κάποιο πρότυπο και δεν λάμβαναν υπόψη την διεθνή εμπειρία (Οικονομοπούλου, 1998).

Το 2016 με πρωτοβουλία του Υπουργείου Πολιτισμού έγινε μια συμβολική κίνηση ενίσχυσης των βιβλιοθηκών των φυλακών σε συνέχεια προηγούμενων παρόμοιων

πρωτοβουλιών που ήταν όμως αδύναμες και δεν είχαν σταθερή συνέχεια. Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με σχετικό ρεπορτάζ του περιοδικού Lifo ένα δέμα με 15 τίτλους ήταν η δωρεά του κράτους προς κάθε σχεδόν φυλακή που λειτουργεί στην Ελλάδα. Ανάμεσα σε αυτούς τους τίτλους συναντάμε πεζά του Μπόρχες, βιογραφίες της Πηνελόπης Δέλτα και ποιήματα του Νίκου Εγγονόπουλου. Η αρθρογράφος δικαίως αναρωτιέται πώς θα καρποφορήσει η δωρεά στις σκληρές συνθήκες της φυλακής, όπου το διάβασμα αντιμετωπίζεται τουλάχιστον υποτιμητικά. Πώς η ποίηση θα αποφέρει καρπούς στις σκληρές συνθήκες της φυλακής; Η ανοχή με τα προβλήματα του σωφρονιστικού συστήματος οδηγούσε σε ολιγωρία και υποτίμηση του θέματος των βιβλιοθηκών των καταστημάτων κράτησης. Η πρώτη σημαντική πρωτοβουλία πραγματοποιήθηκε το 1994 στις Αγροτικές Φυλακές Ανηλίκων στο Βόλο, χωρίς να δοθεί συνέχεια. Το 2014 η Διεύθυνση Εφαρμογής Πολιτιστικής Πολιτικής ξεκίνησε συστηματικά την παράδοση δεμάτων με βιβλία στις φυλακές, ένα εγχείρημα που προχώρησε με ανομοιομορφίες (Παπασπύρου, 2016).

Δεδομένης της φύσης των φυλακών και της ιδιαίτερης λειτουργίας τους δεν είμαστε σε θέση να δώσουμε ολοκληρωμένα στοιχεία για το ποιες φυλακές διαθέτουν πόσα βιβλία και τι είναι αυτά. Σε κάποια φυλακή υπάρχουν 12.000 τεμάχια, σε άλλη 6.000, χωρίς τα περιοδικά, σε άλλη 200 βιβλία το πολύ. Τα περισσότερα ανήκουν στην κατηγορία της λογοτεχνίας και ακολουθούν τα βιβλία θεολογικού περιεχομένου ή ψυχολογικής φύσεως. Η χρήσιμη έρευνα των βιβλιοθηκονόμων Βασιλακάκη και Βιλλιώτη που περιλαμβάνονται και τα παραπάνω στοιχεία αποτυπώνει τη φτωχή λειτουργία των βιβλιοθηκών των φυλακών. Στα επτά καταστήματα που δέχθηκαν να τις φιλοξενήσουν για την έρευνά τους είδαν εκ του σύνεγγυς τα προσκόμματα στην ορθή λειτουργία των βιβλιοθηκών που υπάρχουν εκεί. Για παράδειγμα ως βιβλιοθηκονόμοι αξιοποιούνται οι κοινωνικοί λειτουργοί. Η βιβλιοθήκη όπου κι αν υπάρχει συνεχίζει να θεωρείται χώρος κράτησης με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τους κρατούμενους που θέλουν να διαβάσουν. Στην ίδια έρευνα καταγράφεται ότι στις φυλακές συναντάμε εγκυκλοπαίδειες, αλλά όχι σχολικά βιβλία ή νομικά εγχειρίδια που θα φαίνονταν χρήσιμα στους εγκλείστους. Επίσης δεν υπάρχει μέριμνα ώστε να υπάρχουν βιβλία στη μητρική γλώσσα των αλλοδαπών. Άλλο πρόβλημα είναι ότι οι βιβλιοθήκες βρίσκονται συνήθως μακριά από τα κελιά. Σε ελάχιστες φυλακές διοργανώνονται πολιτιστικές εκδηλώσεις στις αίθουσες όπου στεγάζεται η βιβλιοθήκη, κι αυτές με αραιή συχνότητα. Η πρόσβαση στις ψηφιακές πηγές πληροφόρησης είναι σχεδόν ανύπαρκτη είτε γιατί απαγορεύεται ανάλογα με το κατάστημα κράτησης είτε γιατί δεν υπάρχουν υπολογιστές, φανερώνοντας ένα ακόμα εμπόδιο στην επαφή των κρατούμενων με υπηρεσίες ΔΒΜ (Βασιλακάκη, Βιλλιώτη, 2014).

Αναμφίβολα εμπόδιο στην επαφή του κρατούμενου με το βιβλίο τίθεται και το μορφωτικό του επίπεδο. Είναι γεγονός πως η πλειοψηφία των κρατούμενων στις φυλακές είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Αυτό καθιστά το διάβασμα ανοίκειο, ενώ όταν οι μορφωτικές πρωτοβουλίες λαμβάνονται βιαστικά, διεκπεραιώνοντας τυπικά καθήκοντα είναι επόμενο να μην ευαισθητοποιούν τους κρατούμενους. Ωστόσο είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα μιας δημοτικής βιβλιοθήκης στη Φινλανδία που στήριξε ένα πρόγραμμα για κρατούμενους με το οποίο έθεσε το υλικό και τον εξοπλισμό της στη διάθεσή τους. Βοήθησε κρατούμενους γονείς να ηχογραφήσουν τον εαυτό τους καθώς διάβαζαν παραμύθια και παιδικά βιβλία. Τα CD που δημιουργήθηκαν έφτασαν στα παιδιά τους με το ταχυδρομείο (Αυγή, 2014). Το εν λόγω παράδειγμα δείχνει ότι και στις πιο σκληρές συνθήκες η καινοτόμα σκέψη ανοίγει δρόμους στην εφαρμογή πρωτοπόρων ιδεών ακόμα και στα πιο σκληρά περιβάλλοντα αποδεικνύοντας ότι η βιβλιοθήκη μπορεί να ανήκει σε αυτή την κατάσταση.

Το 2016 το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού ξεκίνησε τη διανομή βιβλίων σε 29 σωφρονιστικά ιδρύματα της χώρας, ενώ το 2018 το Κέντρο Μελέτης του Εγκλήματος ξεκίνησε μια εκστρατεία για τον εμπλουτισμό των βιβλιοθηκών των φυλακών. Την ίδια χρονιά και η ΜΚΟ ΑΡΣΙΣ εξέδωσε ανακοίνωση με θέμα τη συλλογή βιβλίων για κρατούμενους και κρατούμενες στην Ελλάδα. Το 2021 το 2^ο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας Τρικάλων ανακοίνωσε συνεργασία με τη Βιβλιοθήκη της Καλαμπάκας και το Κατάστημα Κράτησης Τρικάλων. Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά το πρόγραμμα της Λέσχης Ανάγνωσης με την ενεργή συμμετοχή κρατούμενων (<https://trikipress.gr/%CE%B7-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%B1%CE%BC%CF%80%CE%AC%CE%BA%CE%B1%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82/>).

Τα παραπάνω παραδείγματα είναι ενδεικτικά της ευαισθητοποίησης τόσο του κράτους όσο και αυτόνομων θεσμών σχετικά με το θέμα της επιμόρφωσης των εγκλείστων σε φυλακές και της επαφής τους με την υψηλή πολιτιστική και πνευματική δραστηριότητα της ανάγνωσης την τελευταία δεκαετία. Οι συνθήκες όμως δεν ήταν πάντα τέτοιες καθώς για πολλά χρόνια η Πολιτεία αμελούσε αυτό το κομμάτι του πληθυσμού. Γι' αυτό έχει αξία να εξετάσουμε τις απαρχές του φαινομένου στην Ελλάδα.

4.3 Η Πρώτη απόπειρα στις φυλακές ανηλίκων στην Κασσαβέτεια

Στην Ελλάδα όλα ξεκίνησαν αρκετά αργά σε σχέση με άλλες χώρες. Την εμπειρία της πρώτης βιβλιοθήκης σε φυλακή για τα ελληνικά δεδομένα την περιγράφει με ενάργεια η Μυρσίνη Ζορμπά σε σχετικό άρθρο της σε έκδοση του ΕΚΕΒΙ, του οποίου υπήρξε διευθύντρια. Ο χώρος είναι η Νέα Αγχίαλος όπου βρίσκεται το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κασσαβέτειας (ΕΑΚΝΝ) και ο χρόνος το όχι και τόσο μακρινό 1994. Η συγκεκριμένη φυλακή φιλοξενούσε τότε παιδιά από 11-21 ετών σε κτήρια που βρίσκονταν σε μια μεγάλη έκταση αγροκτημάτων. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα εκεί στεγαζόταν γεωργική σχολή την οποία είχε ιδρύσει και δωρίσει στο ελληνικό κράτος ο πηλιορείτης πολιτικός και ευεργέτης Δημήτριος Κασσαβέτης. Τα κτήρια αυτά διαμορφώθηκαν το 1954 αρχικά σαν αγροτικές φυλακές, ενώ αργότερα μετατράπηκαν σε φυλακές ανηλίκων αποκτώντας τελικά και πτέρυγα ενηλίκων («Κασσαβέτεια», 1998).

Το Φεβρουάριο εκείνης της χρονιάς κλιμάκιο των Υπουργείων Δικαιοσύνης και Πολιτισμού επισκέφθηκε το ίδρυμα προχωρώντας με αργά βήματα ένα project που είχε στόχο να ενισχύσει την παρουσία των βιβλίων σε χώρους όπως τα νοσοκομεία, τα στρατόπεδα και οι φυλακές. Το project ήταν καθαρά πιλοτικό δεδομένου ότι ξεκινούσε μεταξύ άλλων με πρωτοβουλία στελεχών του Υπουργείου Πολιτισμού και όχι του Υπουργείου Παιδείας όπου υπάγονταν οι βιβλιοθήκες της χώρας από το 1985. Η επιλογή για το κατάστημα ανηλίκων δεν ήταν τυχαία, αφού μιλάμε για χώρο όπου κατεχοχίν θα έπρεπε να υπάρχει μέριμνα για την μαθησιακή πρόοδο των κρατουμένων δεδομένης της ηλικίας τους.

Σε αυτή την «αποικία ψυχών» αποφασίστηκε ότι κάτι έπρεπε να γίνει για να μεταβληθεί προς το καλύτερο η καθημερινότητα των ανήλικων κρατουμένων που αντί να βρίσκονται στα σχολεία και τις πλατείες βρίσκονταν σε ένα τέτοιο μέρος. Η αναγκαιότητα δημιουργίας βιβλιοθήκης που ήταν και η αρχική ιδέα επιβεβαιώθηκε από τις συνθήκες κράτησης. Όπως αναφέραμε και παραπάνω για το Μίνστερ, έτσι και σε αυτή την περίπτωση η βιβλιοθήκη αντιμετωπίστηκε σαν γέφυρα με τον έξω κόσμο. Το εύγλωττο αυτό σχήμα καθιστά πιο φανερή την πνευματική και ηθική σημασία της ύπαρξης των βιβλιοθηκών στις φυλακές. Τρεις μήνες συσκέψεων χρειάστηκαν ώστε το Μάιο του 1994 το κλιμάκιο των υπουργείων να επισκεφθεί ξανά την Κασσαβέτεια δίνοντας στα παιδιά γραφική ύλη, επιτραπέζια και τα πρώτα βιβλία.

Σε ανακοίνωσή του υπογεγραμμένη από τον τότε υπουργό Πολιτισμού, Θάνο Μικρούτσικο, το ΥΠΠΟ σημειώνει: «Το βιβλίο και η ανάγνωση μπορεί να αποτελέσουν

διέξοδο επικοινωνίας και δημιουργικής απασχόλησης μέσα στις δύσκολες συνθήκες του εγκλεισμού, να προσφέρει τη δυνατότητα καλλιέργειας, να δημιουργήσει κίνητρα διαλόγου.» Αυτό ήταν το βασικό σκεπτικό του Υπουργείου. Όσον αφορά το χώρο δημιουργίας της βιβλιοθήκης που απασχόλησε διαχρονικά και σε παγκόσμιο επίπεδο τους αρμόδιους για τέτοια ζητήματα φορείς, το Υπουργείο προχώρησε σε μια άμεση λύση σημειώνοντας: «Έως ότου βρεθεί η κατάλληλη τεχνική λύση γι' αυτό, και για να μη χάνεται πολύτιμος χρόνος, αποφασίστηκε να προχωρήσει το πρόγραμμα στους ίδιους τους χώρους διαμονής των κρατουμένων.» Στην ίδια ανακοίνωση οριζόταν το οργανόγραμμα του τρόπου παρέμβασης του υπουργείου μέσω μιας ομάδας των 4 ή 5 ατόμων που αρχικά θα επισκέπτονταν το ίδρυμα κάθε 15 ημέρες και θα πραγματοποιούσαν ωριαίες συναντήσεις με ομάδες των κρατουμένων στις οποίες θα συζητούσαν τα βιβλία που διαβάστηκαν και θα παρουσιαζόταν το νέο υλικό. Από αυτό και μόνο καταλαβαίνουμε ότι η βιβλιοθήκη δεν είχε το χαρακτήρα της συγκέντρωσης βιβλίων σε ένα χώρο με στόχο την τυπική λειτουργία. Αντίθετα στόχευε στην ουσιαστική και διαδραστική λειτουργία με τους κρατουμένους. Άλλωστε δεν θα μπορούσε να είναι αλλιώς αφού σε ένα τέτοιο δύσκολο χώρο τα παιδιά έπρεπε να μνηθούν εκ νέου στη διαδικασία της γνώσης και της τυπικής απασχόλησης. Τα επιλέξιμα βιβλία που θα έφθαναν στην Κασσαβέτεια αφορούσαν τις εξής θεματικές: αγροτικές καλλιέργειες, αθλητισμός, ταξιδιωτικά, βιβλία κατασκευών, ξένες γλώσσες, ελληνική λογοτεχνία και ιστορία της τέχνης. Ο εμπλουτισμός της βιβλιοθήκης θα γινόταν με βάση τις ανάγκες και τα αιτήματα των παιδιών. Ο Θάνος Μικρούτσικος στο κλείσιμο της επιστολής και απευθυνόμενος στο δεύτερο πρόσωπο στον φυλακισμένο ανήλικο παρατηρούσε εύστοχα: «Αλλά για να βρεις μια καλύτερη ζωή πρέπει πρώτα να μπορείς να τη φανταστείς και να την πιστέψεις, κι έπειτα να την προσπαθήσεις. Σ' αυτό μπορούν να σε βοηθήσουν τα βιβλία.», συμπυκνώνοντας έτσι το νόημα της ύπαρξης των βιβλιοθηκών στις φυλακές («Κασσαβέτεια», 1998).

Στο ίδιο άρθρο της η Μυρσίνη Ζορμπά περιγράφει τις πρώτες συναντήσεις με τα παιδιά, τις πρώτες γνωριμίες και συζητήσεις. Οι επισκέψεις αυτές αρχικά είχαν εξ' αντικειμένου υποστηρικτικό χαρακτήρα. Επρόκειτο για γνωριμία με τον κόσμο αυτών των παιδιών που πριν ακούσουν οτιδήποτε για βιβλία και γνώση ήθελαν λύσεις σε μια καθημερινά προβλήματα που αντιμετώπιζαν. Μέσα στις αρμοδιότητες της ομάδας για τη βιβλιοθήκη εκτός από τις παραγγελίες βιβλίων γίνονται και οι κατάλληλες επαφές με δικηγόρους για τις υποθέσεις των παιδιών ακόμα και με γιατρούς που θα τους μιλήσουν για θέματα υγιεινής. Η ιδέα λοιπόν απέκτησε πολυεπίπεδες εφαρμογές («Κασσαβέτεια», 1998).

Η έκθεση τριμήνου Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 1994 για το εγχείρημα της βιβλιοθήκης στο σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων της Κασσαβέτειας είναι διαφωτιστική για την πυκνότητα της δουλειάς, τις δυσκολίες που υπήρξαν και τις λύσεις που δόθηκαν και εν γένει την πρόοδο που επιτεύχθηκε. Η έκθεση σημείωνε σχετικά ότι «η εφαρμογή του προγράμματος επί πεντάμηνο συνέλεξε στοιχεία έμπρακτης ανταπόκρισης εκ μέρους των κρατούμενων και δίνει ισχυρά δείγματα ότι υπάρχουν δυνατότητες βελτιώσεων στο κατάστημα, τόσο όσον αφορά το προσωπικό όσο και τους κρατούμενους.» Τόνιζε ότι τα καταστήματα κράτησης απειλούνταν από πολλαπλές εκρήξεις και εντάσεις τις οποίες είχε τη δυνατότητα να αποφορτίζει η πολιτιστική παρέμβαση με επίκεντρο την βιβλιοθήκη, ενώ ταυτόχρονα υπενθύμιζε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης την ανάγκη βελτίωσης των καθημερινών βιοτικών αναγκών των κρατούμενων. Ο μέσος όρος των ωρών εργασίας για την ομάδα των ειδικών στο κατάστημα υπολογιζόταν από 15 έως 18 ανά επίσκεψη. Μεταξύ των επιτευγμάτων της ομάδας καταγράφονταν η αδιάληπτη ενίσχυση της φυλακής με το απαραίτητο υλικό σε βιβλία και εξοπλισμό, η ιδιαίτερη μέριμνα για τους αλλοδαπούς και ιδίως για τους Αλβανούς κρατούμενους, η ενίσχυση της διδασκαλίας των μαθημάτων. Επιπλέον στην έκθεση αναφέρεται η δημιουργία ειδικής αίθουσας υπό την αιγίδα του ΥΠΠΟ σε συνεργασία μάλιστα με το εργαστήριο ξυλουργικής και σιδηρουργίας του καταστήματος. Η αίθουσα λειτουργεί καταρχάς ως αναγνωστήριο και έδωσε υπόσταση στη ζωή των κρατούμενων. Με αφορμή την εν λόγω διυπουργική δραστηριότητα το κατάστημα κράτησης συνεργάστηκε με πλήθος τοπικών φορέων προς όφελος των εγκλείστων. Αξιοσημείωτο είναι ότι βοήθησε στην αποφυλάκιση δύο περιπτώσεων και εξασφάλισε δικηγόρο για άλλες οκτώ περιπτώσεις παιδιών («Κασσαβέτεια», 1998). Συνολικά η έκθεση ανέδειξε ότι με επίκεντρο μια τέτοια δραστηριότητα ανοίγει δρόμος που αφορά όλες τις πτυχές της ζωής των κρατούμενων. Μέσα από μια τέτοια πλούσια δράση ο εγκλεισμός από τιμωρία μετατρέπεται σε πρόκληση για να κερδίσει εκ νέου ο κρατούμενος τη ζωή του.

Όπως εκτίμησε τότε η ομάδα εργασίας για την Κασσαβέτεια ο διορισμός ενός βιβλιοθηκονόμου που θα σήκωνε το κύριο βάρος της δουλειάς θα έδινε άλλη πνοή στην προσπάθεια. Άλλωστε και σε διεθνές επίπεδο είδαμε ότι για τις βιβλιοθήκες στις φυλακές το προσωπικό είναι κρίσιμο ζήτημα, αφού βρίσκεται σε μόνιμη έλλειψη. Όταν βρέθηκε ένας τέτοιος επαγγελματίας η ομάδα είχε ολοκληρώσει μέσα σε ένα έτος μεγάλο μέρος της προσπάθειας της για την αναμόρφωση της φυλακής ανηλίκων. Έτσι ξεκίνησε αυτή η καινοτομία για τα δεδομένα της Ελλάδας. Η βιβλιοθήκη συνέχισε να λειτουργεί έχοντας και το χαρακτήρα του χώρου αναψυχής στη διώροφη νέα πτέρυγα του ιδρύματος στη νοτιοδυτική πλευρά («Κασσαβέτεια», 2019).

Η βιβλιοθηκάρια Χριστίνα Οικονόμου που συμμετείχε στην Ομάδα Παρέμβασης για την Κασσαβέτεια άσκησε κριτική σε όσους αρνήθηκαν να συνδράμουν αυτή την «πολύτιμη επένδυση». Πράγματι τέτοιες πρωτοβουλίες δεν ήταν ούτε σε δεύτερη μοίρα στα χαρτοφυλάκια των υπουργείων και εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι το παράδειγμα της Κασσαβέτειας δεν αποτέλεσε πηγή συμπερασμάτων για την Πολιτεία, ώστε να πληθύνει αυτές τις πρωτοβουλίες («Κασσαβέτεια», 1998). Η εμπειρία της Χριστίνας Οικονόμου καταγράφεται σαν ένα εκπληρωμένο χρέος προς τα έγκλειστα παιδιά.

Αξιοσημείωτη είναι από επιστημονική άποψη και η καταγραφή της μεθόδου για την προσέγγιση της καινοτόμου αυτής πρωτοβουλίας δεδομένου ότι δεν υπήρχε ανάλογη εμπειρία στην Ελλάδα μέχρι τότε. Η Οικονόμου αναφέρει στο σχετικό άρθρο της πως η Ομάδα Εργασίας που συγκροτήθηκε για τη δημιουργία της βιβλιοθήκης στο ΑΣΚΑ Κασσαβέτειας ήρθε δια μέσου της Ένωσης Ελλήνων Βιβλιοθηκάρων σε επαφή με την British Library Association, ώστε να πάρουν τη γνώμη τους. Οι Βρετανοί απέστειλαν φυλλάδιο με τίτλο «Prison Libraries, Roles and responsibilities, Home Office Prison Service, 1993», ενώ γνωστοποίησαν στους Έλληνες συναδέλφους τους ότι θα τους φιλοξενούσαν αν χρειαζόταν για να εξασκηθούν σε φυλακές. Η Ομάδα Εργασίας προμηθεύτηκε επίσης την έκδοση της IFLA «Guidelines for library services to prisoners» («Κασσαβέτεια», 1998) την οποία και μετέφρασε στα ελληνικά εκδίδοντάς της μέσω του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου. Της όλης προσπάθειας προηγήθηκε αρκετή μελέτη της ειδικής ευρωπαϊκής και αμερικανικής βιβλιογραφίας για το θέμα των βιβλιοθηκών στις φυλακές. Η παρέμβαση ξεκίνησε με τη σκέψη ότι η βιβλιοθήκη της φυλακής είναι μια μικρή Λαϊκή Βιβλιοθήκη που απευθύνεται στη μικρή της κοινωνία (κρατούμενοι και προσωπικό) και που σύμφωνα με την UNESCO το περιεχόμενό της πρέπει να είναι στη διάθεση εξίσου σε όλα τα μέλη της κοινότητας ανεξαρτήτως φυλής, φύλου, χρώματος, θρησκείας, εκπαιδευτικού επιπέδου κ.λπ. («Κασσαβέτεια», 1998).

Ενδιαφέρουσα είναι η παρατήρηση ότι οι ξένοι κρατούμενοι (αναφέρονταν οι εθνικότητες των Αλβανών, Ούγγρων, Γιουγκοσλάβων, Ρώσων, Ρουμάνων), ζήτησαν μόνοι τους να έχουν την ευθύνη της βιβλιοθήκης, ενώ κατέβαλαν προσπάθειες ώστε να μάθουν την ελληνική γλώσσα. Η ομάδα εργασίας ερμήνευσε αυτή τη στάση με βάση το καλύτερο εκπαιδευτικό υπόβαθρο ορισμένων από αυτούς. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε πρακτικά ώστε να δημιουργηθεί τελικά η βιβλιοθήκη ήταν σύμφωνη με τη διεθνή εμπειρία, η οποία όριζε ότι η επιλογή υλικού και η παροχή υπηρεσιών της βιβλιοθήκης πρέπει να ταιριάζουν απόλυτα με τις τοπικές ανάγκες των αναγνωστών τους, να είναι πυρήνας πολιτισμού, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας. Έτσι οι κρατούμενοι δημιούργησαν τη δική τους συλλογή με

το αναγκαίο γι' αυτούς υλικό χωρίς να παραλάβουν μια έτοιμη βιβλιοθήκη από την Ομάδα Εργασίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο είχαν συμμετοχή εξ' αρχής σε αυτή την προσπάθεια. Μάλιστα ο πρώτος βιβλιοθηκονόμος ήταν κρατούμενος και λειτούργησε σαν σύνδεσμος των κρατούμενων με την Ομάδα Εργασίας («Κασσαβέτεια», 1998). Τρία χρόνια μετά τη δημιουργία βιβλιοθήκης στις φυλακές παρατηρήθηκε το φαινόμενο ορισμένοι κρατούμενοι να έχουν τη δική τους ατομική μικρή βιβλιοθήκη οικειοποιούμενοι βιβλία της βιβλιοθήκης που κανονικά ανήκαν σε όλους. Παρατηρήθηκε επίσης η καταστροφή μέρους του υλικού της βιβλιοθήκης με αποτέλεσμα να τεθεί το ζήτημα της ανανέωσης της λειτουργίας της ώστε να αποφεύγονται τέτοιου είδους προβλήματα. Για να μην έχει την ανάγκη ο κρατούμενος να γράφει πάνω στα βιβλία η βιβλιοθήκη έπρεπε να του παρέχει σταθερά γραφική ύλη. Τη λειτουργία της βιβλιοθήκης αναμφίβολα επηρέασαν και οι άγραφοι κανόνες της φυλακής. Αποκαλυπτική γι' αυτό είναι η μαρτυρία του πρώτου επαγγελματία, μόνιμου βιβλιοθηκονόμου που εργάστηκε στην Κασσαβέτεια. Αναφέρει χαρακτηριστικά πως για πολύ καιρό οι ξεχωριστές ομάδες της φυλακής (Έλληνες, Ξένοι, Τσιγγάνοι) δεν συνυπήρξαν στον χώρο της βιβλιοθήκης. Αυτή τους η συμπεριφορά οδήγησε τις φυλακές να διοργανώσουν ένα διήμερο ενάντια στο ρατσισμό. Σταδιακά οι ρατσιστικές συμπεριφορές βελτιώθηκαν («Κασσαβέτεια», 1998).

Ο βιβλιοθηκονόμος Ευγένιος Παπαδόπουλος αφηγείται τις σοβαρές προσπάθειες που έγιναν ώστε η βιβλιοθήκη να ενταχθεί πιο ουσιαστικά στην καθημερινότητα των παιδιών. Θεμέλιο αυτής της προσπάθειας αποτέλεσε η σταθερή μέριμνα για την αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση του χώρου καθώς και την πολυθεματικότητα των δραστηριοτήτων. Το δικό της ξεχωριστό ρόλο στην προσπάθεια δημιουργίας βιβλιοθήκης είχε η κοινωνική λειτουργός του ιδρύματος Ιφιγένεια Παπαγεωργίου αποδεικνύοντας την ανάγκη διεπιστημονικής συνεργασίας για την περάτωση τέτοιων σχεδίων και μάλιστα σε ευαίσθητους τομείς όπως είναι οι φυλακές. Η συνεργασία με την κοινωνική λειτουργό ήταν απαραίτητη στο βαθμό που η δημιουργία βιβλιοθήκης δεν ήταν αυτοσκοπός αλλά είχε στο επίκεντρό της τον κρατούμενο και μάλιστα σε τρυφερή ηλικία. Διαπιστώνεται επίσης η ανάγκη άσκησης ελέγχου από τον/την κοινωνικό/ή λειτουργό σε περιπτώσεις εξωτερικών παρεμβάσεων στις φυλακές ώστε να μην προχωρούν ενέργειες που αντιβαίνουν τους θεσμούς («Κασσαβέτεια», 1998).

Τη λειτουργία της βιβλιοθήκης συνοδεύει απαραίτητα και η λειτουργία σχολείου μέσα στη φυλακή. Πρόκειται για το Μονοθέσιο Δημοτικό Σχολείο Κασσαβέτειας με μαθητές ως επί το πλείστον Ρομά, αναλφάβητοι σε μεγάλο βαθμό. Αυτό το γεγονός τους απέκλειε εξ' ορισμού από τη βιβλιοθήκη κάτι που δεν ήταν αποδεκτό σύμφωνα με τη λογική της ίδρυσής

της, οπότε ο δάσκαλος είχε και έχει εξίσου σημαντικό ρόλο με τους άλλους επιστήμονες που συνεργάστηκαν για την επιτυχία της προσπάθειας. Αντίστοιχα η παιδαγωγική πρακτική του δασκάλου τροφοδοτήθηκε από την βιβλιοθήκη και το αναγνωστήριο της («Κασσαβέτεια», 1998).

Ξεχωριστή διεπιστημονική αξία έχει η ψυχιατρική προσέγγιση της προσπάθειας της Ομάδας Εργασίας στην οποία συμμετείχε ο ψυχίατρος Γιώργος Αστρινάκης. Με την ανάλογη ορολογία ο ψυχίατρος της ομάδας καταγράφει τα οφέλη της βιβλιοθήκης στην ψυχική υγεία των κρατουμένων πιστοποιώντας το βάθος του εγχειρήματος. Έτσι η βιβλιοθήκη γίνεται το «μεταβατικό αντικείμενο», ένα διάμεσο μεταξύ της Ομάδας και των έγκλειστων παιδιών. Σκέψεις, συναισθήματα και ιδέες μεταβιβάζονται από τη μια πλευρά στην άλλη μέσω της συγκεκριμένης πρακτικής και της ανάπτυξης της βιβλιοθήκης, η οποία αποτελεί έναν απτό ορατό χώρο για τους φυλακισμένους, δεν είναι πια κάτι που φαντάζονται ότι υπάρχει έξω από τη φυλακή. «Τα αποτελέσματα (σ.σ. αυτής της δουλειάς)», λέει χαρακτηριστικά ο Γ. Αστρινάκης, «αρχίζουν να αποκτούν το βάρος τους και τη σημασία τους απομακρύνοντας τις ιδέες και τις σκέψεις που δεν εξυπηρετούν το σκοπό μας». Ένα από τα πλεονεκτήματα της βιβλιοθήκης σε ένα τέτοιο χώρο είναι και η συνάντηση και η συναλλαγή διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων με διαφορετικά επίπεδα μόρφωσης. Αυτές οι ομάδες που όπως είδαμε παραπάνω είναι διαχωρισμένες και αντίπαλες μέσα στη φυλακή, οφείλουν να αναπτύξουν μια άλλη συμπεριφορά μακριά από τις ιεραρχήσεις της φυλακής για να μπορέσουν να προσεγγίσουν την ουσία της πολιτιστικής παρέμβασης με επίκεντρο τη βιβλιοθήκη, η οποία γίνεται το μέσο και ο σκοπός για μια νέα αρχή μέσα στη φυλακή («Κασσαβέτεια», 1998).

Η βιβλιοθήκη έγινε το μέσο και ο σκοπός για να αντιμετωπιστεί η υλική και πνευματική ένδεια των παιδιών, η έλλειψη ζωτικού χώρου και η μιζέρια των διαπροσωπικών σχέσεων, ενώ επιτεύχθηκε και μια σχετική υπέρβαση των πολιτισμικών στεγανών. Εξίσου σημαντική επιστημονικά είναι και η παρατήρηση ότι μέσα στη στενή συνύπαρξη της φυλακής αναπτύχθηκαν πολύ περίπλοκες και απομακρυσμένες σχέσεις. Ως εκ τούτου το ζήτημα που τίθεται είναι να φτιαχτούν θεσμοί που να ανταποκρίνονται σε αυτή την πολυπλοκότητα («Κασσαβέτεια», 1998). Η βιβλιοθήκη στη φυλακή αναμφίβολα δεν έλυσε όλα τα προβλήματα ούτε μπορούσε να το κάνει αυτό. Ωστόσο ήταν και είναι μια σημαντική πρωτοβουλία που κινείται στην παραπάνω κατεύθυνση.

Για να προσεγγίσουμε καλύτερα αυτή την πολύπλοκη κατάσταση που διαμορφώνεται στη φυλακή και η αντιμετώπιση της οποίας απαιτούσε ριζική αναζωογόνηση αρκεί να αναφέρουμε ότι η Ομάδα του υπουργείου στον καταμερισμό αρμοδιοτήτων της

περιλάμβανε και την εύρεση ρουχισμού στα παιδιά, ακόμα και δωρεάν πρόσβαση σε τσιγάρα. Όπως έχει ήδη αναφερθεί μεγάλες ήταν οι ανάγκες για δικηγόρους. Στην εύρεσή τους έπαιξε σημαντικό ρόλο ο βιβλιοθηκονόμος, διότι οι πολύωρη παρουσία του στο χώρο της φυλακής του επέτρεψε να έχει μια ολοκληρωμένη εικόνα για την κατάσταση των κρατούμενων και σε συνεννόηση με τη Διεύθυνση υπέδειξε περιπτώσεις παιδιών που χρειαζόταν να τα αναλάβει ένας δικηγόρος («Κασσαβέτεια», 1998).

Το 1997 η βιβλιοθήκη της Κασσαβέτειας είχε φτάσει τους 3.500 τόμους, τις 100 κασέτες και 14 τίτλους μηνιαίων περιοδικών. Αγοράζονταν καθημερινά 4 εφημερίδες, ενώ οι κρατούμενοι είχαν πρόσβαση σε 3 υπολογιστές. Ο χώρος διέθετε 13 θέσεις για ανάγνωση και κάθε κρατούμενος μπορούσε να δανειστεί 2 βιβλία για 15 ημέρες. Σύμφωνα με τον βιβλιοθηκάριο την βιβλιοθήκη επισκέπτονταν πάνω από 35 άτομα. Πρόκειται για αξιόλογη δραστηριότητα μέσα σε 3 χρόνια λειτουργίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία του 1995, το Φεβρουάριο δανείστηκαν 168 βιβλία, τα 115 σε κρατούμενους του καταστήματος ανηλίκων, 45 σε εξωτερικούς κρατούμενους και 8 σε σωφρονιστικούς υπαλλήλους. Το Σεπτέμβριο οι δανεισμοί βιβλίων έφτασαν τους 102, το Νοέμβριο τους 132 και το Δεκέμβριο τους 184. Ένα χρόνο αργότερα, δηλαδή το Δεκέμβριο του 1996, δανείστηκαν συνολικά 143 βιβλία. Εκείνο το διάστημα άνοιξε και η πτέρυγα των ενηλίκων, οι οποίοι είχαν δικαίωμα πρόσβασης στη βιβλιοθήκη. Πάνω από 70 ενήλικες κρατούμενοι πέρασαν από τη βιβλιοθήκη εκείνο τον μήνα. Για τον Μάρτιο του 1997 καταγράφονται 96 δανεισμοί, ομοίως και για τον Απρίλιο («Κασσαβέτεια», 1998).

4.4 Πρόσφυγες-μετανάστες και άλλες ευάλωτες ομάδες

Το «We need Books» είναι μια αξιόλογη πρόσφατη χρονολογικά πρωτοβουλία που φέρνει το θεσμό της βιβλιοθήκης κοντά στους πρόσφυγες και τους μετανάστες της χώρας, ανοίγοντας ένα ενδιαφέρον μονοπάτι για την ομαλότερη ένταξή τους στην Ελλάδα που είναι η χώρα υποδοχής τους. Η πρωτοβουλία αυτή έχει διττό χαρακτήρα. Πρώτον είναι μια πολυγλωσσική βιβλιοθήκη και δεύτερον ένα πολυπολιτισμικό κέντρο. Πρόκειται για μια καινοτομία που αφενός έχει στόχο να καλύψει ποικίλες γνωστικές ανάγκες της διευρυμένης μεταναστευτικής και προσφυγικής κοινότητας του κέντρου της Αθήνας και αφετέρου πρόκειται για πρωτοβουλία με ευρύτερα μηνύματα αποδοχής, ενάντια στο ρατσισμό και την προκατάληψη στηρίζοντας τη διαπολιτισμική γνώση.

Από το 2016 μια αρχικά ολιγομελής ομάδα ανθρώπων ευαισθητοποιημένη από την προσφυγική κρίση που βρισκόταν σε εξέλιξη ξεκίνησε να εργάζεται εθελοντικά πάνω στην ιδέα διαμόρφωσης ενός χώρου που θα παρείχε δωρεάν υπηρεσίες βιβλιοθήκης σε τέτοιους πληθυσμούς. Από το 2017, ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός «We need Books» κατάφερε να συγκεντρώσει πάνω από 14.000 βιβλία σε σχεδόν 30 γλώσσες, ενώ έχει συμμετάσχει σε συνέδρια, εργαστήρια ανάπτυξης ικανοτήτων και εκπαιδευτικά ταξίδια. Ξεχωριστά λειτουργεί μια παιδική βιβλιοθήκη με βιβλία σε 7 γλώσσες στο χώρο του Οργανισμού στην Κυψέλη. Στόχος δεν είναι αποκλειστικά η λειτουργία μιας δανειστικής βιβλιοθήκης, αλλά η διεξαγωγή γλωσσικών μαθημάτων, μεταξύ αυτών και ελληνικών, καλλιτεχνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Σε αυτές τις δραστηριότητες σκοπός δεν είναι απλά η ψυχαγωγία και η απασχόληση, αλλά και η απόκτηση βασικών γνωστικών και γλωσσικών δεξιοτήτων (<https://weneedbooks.org/>).

Ο χώρος που φιλοξενεί πια τον Οργανισμό εγκαινιάστηκε το 2019 και παρά το πέρασμα της πανδημίας κατάφερε ήδη να καταξιωθεί στα μάτια των μεταναστών της περιοχής της Κυψέλης. Οι υπεύθυνοι της βιβλιοθήκης στις συνεντεύξεις τους δηλώνουν ικανοποιημένοι από την προσέλευση δεκάδων ανθρώπων κάθε μέρα στον πολυχώρο, όπου λειτουργεί μεταξύ άλλων ένα booklab και ένα language café, όπου μπορεί κανείς μέσω της γνωριμίας να εξασκήσει τα ελληνικά ή τα αγγλικά του (Ψωμιάδης, 2022).

Αν και η προσπάθεια αυτή στην Αθήνα ξεχωρίζει πρέπει να αναφέρουμε πως και η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη της Βέροιας διαθέτει συλλογή ξενόγλωσσων βιβλίων και περιοδικών διαθέσιμα στο αλλόγλωσσο και όχι μόνο κοινό. Το προσωπικό της ΔΚΒΒ δίνει μεγάλη βαρύτητα στην εξυπηρέτηση των αλλοδαπών που ζουν στην ευρύτερη της Βέροιας βοηθώντας έτσι στην καλύτερη ενσωμάτωσή τους στον κοινωνικό περίγυρο. Την προσπάθεια αυτή ενισχύουν και οι αγγλόφωνες εκδόσεις του Veria Tech Lab.

Από την άλλη στη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Δράμας έχουν δώσει ιδιαίτερη προσοχή στην εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρίες. Αναλυτικότερα η βιβλιοθήκη διαθέτει δύο σταθμούς εργασίας τόσο για άτομα με προβλήματα όρασης όσο και για άτομα με κινητικά προβλήματα. Διαθέτει ομιλούντα βιβλία καθώς και βιβλία σε γραφή Braille, ενώ υπάρχει και εκτυπωτής Braille. Τέλος διαθέτει τον κατάλληλο υλικοτεχνικό εξοπλισμό και για τις 2 κατηγορίες χρηστών. Παρόμοια υποδομή συναντάμε και στη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λαμίας, όπου οι εφαρμογές τεχνολογίας υποστήριξης ΑμεΑ είναι βασισμένες στις τεχνολογίες της ασύρματης επικοινωνίας, της ρομποτικής και της εικονικής πραγματικότητας. Για παράδειγμα υπάρχουν εναλλακτικά πληκτρολόγια με διαφορετικού

μεγέθους πλήκτρα, διαφορετική διάταξη πλήκτρων και πληκτρολόγια που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από ένα μόνο χέρι. Επιπλέον διαθέτει συσκευές κατάδειξης (electronic pointing devices) που επιτρέπουν τον έλεγχο του κέρσορα της οθόνης χωρίς τη χρήση χεριών. Μία κατηγορία συσκευών βασίζεται σε τεχνολογίες υπερήχων ή υπέρυθρων ακτινών και αναγνωρίζουν την κίνηση του κεφαλιού, σήματα των νεύρων ή εγκεφαλικά κύματα. Άλλη κατηγορία είναι οι αναγνώστες οθόνης, δηλαδή εξειδικευμένη συσκευή με κατάλληλο λογισμικό που «διαβάζει», μεγεθύνει ή παραλλάσει χρωματικά εικόνες και οπτικό υλικό (<https://www.vivlamias.gr/ypiresies/ypostiriksi-amea/>).

Πολλές βιβλιοθήκες κινούνται σε παρόμοια κατεύθυνση τα τελευταία χρόνια προσαρμόζοντας, ενισχύοντας ή και προσθέτοντας πολλές φορές υποδομές για τα ΑμεΑ. Σε αυτό το πλαίσιο η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λάρισας «Κωνσταντίνος Κούμας», πραγματοποίησε το 2018 εκδήλωση με θέμα «Στηρίζοντας τα άτομα με αναπηρία με οδηγό την τεχνολογία». Ουσιαστικά παρουσιάστηκε ένα ειδικό λογισμικό (software) διευκόλυνσης ανάγνωσης από ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, αποδεικνύοντας τον πλούτο των δυνατοτήτων που υπάρχουν για τη δημιουργία κοινωνικά ωφέλιμων καινοτομιών σε όλη την επικράτεια. Είναι πολύ ελπιδοφόρο για το μέλλον των βιβλιοθηκών ότι πολλές φορές αυτές είναι το επίκεντρο τέτοιων καινοτομιών (<http://larlib.gr/blog/stirizontas-ta-atoma-me-anapiria-me-odigo-tin-tehnologia>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπεράσματα

Η λογική της παρούσας εργασίας και τα παραδείγματα που κομίζει έχουν σκοπό να υποστηρίξουν την άποψη ότι ο εκσυγχρονισμός των βιβλιοθηκών είναι συνυφασμένος με τη Διά Βίου Μάθηση. Επίσης, όλα όσα προαναφέραμε επιβεβαιώνουν την αρχική μας παρατήρηση σύμφωνα με την οποία η ύπαρξη βιβλιοθηκών στον 21^ο αιώνα αντανακλά μια σημαντική κοινωνική ανάγκη: την ισότιμη μαζική πρόσβαση στην παλιά και νέα συγκεντρωμένη γνώση. Επιπλέον είναι φανερό από τις σύγχρονες τάσεις στον τομέα των βιβλιοθηκών ότι αυτή η γνώση δεν αντιμετωπίζεται στατικά αλλά εντάσσεται στη κοινωνία της πληροφόρησης, η οποία συνεχώς ανανεώνεται. Οι πληροφορίες που διοχετεύονται στη σύγχρονη κοινωνία με γοργούς ρυθμούς και σε μεγάλο όγκο δύνανται να αλλάξουν άρδην τα δεδομένα γεγονός που αποτελεί μεγάλη πρόκληση για τις βιβλιοθήκες του σύγχρονου κόσμου.

Το δίκτυο των δημοτικών και δημόσιων βιβλιοθηκών που έχει αναπτυχθεί στην Ελλάδα δείχνει εμφανή σημάδια βελτίωσης. Η ισορροπία όμως είναι εύθραυστη εξαιτίας των επισφαλών οικονομικών συνθηκών μέσα στις οποίες καλούνται να επιβιώσουν. Οι πρωτοβουλίες που παίρνουν για να είναι μέσα στην κοινωνία μπορούν να τις διασώσουν κινητοποιώντας τα μέλη τους για οποιοδήποτε πρόβλημά τους.

Επιπλέον η ορθή και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ΔΒΜ είναι διαλεκτικά δεμένη με την ανάπτυξη των υπηρεσιών που παρέχουν οι βιβλιοθήκες σε όλες τις κατηγορίες πολιτών. Οι Λαϊκές Βιβλιοθήκες είναι θεσμός που απευθύνεται σε όλους τους πολίτες και σήμερα στην Ελλάδα υπάρχει ένα αναπτυγμένο δίκτυο τέτοιων βιβλιοθηκών που λειτουργήσαν κάτω από αντίξοες συνθήκες τα προηγούμενα χρόνια και προσπαθούν σταθερά να ανακάμψουν ενσωματώνοντας όλες τις νέες τάσεις που εμφανίζονται διεθνώς στη βιβλιοθηκονομία. Ιδιαίτερο ζήτημα είναι η ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στη λειτουργία μιας βιβλιοθήκης και η ψηφιακή αναβάθμισή της κάτι που θα βοηθήσει ιδιαίτερα την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρίες στις βιβλιοθήκες, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Το παράδειγμα της Λάρισας είναι ενδεικτικό των δυνατοτήτων που υπάρχουν ειδικά αν σκεφτούμε ότι εμπνευστής του πρωτοποριακού προγράμματος ήταν ένας εκπαιδευτικός. Επιβεβαιώνεται πως αν το κράτος ή άλλος φορέας επενδύσει σε τέτοιες καινοτομίες τα οφέλη που θα προκύψουν για τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες θα είναι πολλαπλά, ενώ θα επιλυθούν χρόνιες παθογένειες της ελληνικής κοινωνίας η οποία πορεύεται χωρίς οργανωμένο σχέδιο κοινωνικής ένταξης των ΑμεΑ.

Η εργασία ασχολήθηκε με τη σχέση που αναπτύσσουν οι Λαϊκές Βιβλιοθήκες και με άλλες ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού διαπιστώνοντας ότι αυτός ο θεσμός συμβάλει καθοριστικά στην ένταξη των ευάλωτων ομάδων συνολικά στη ΔΒΜ, στα διάφορα προγράμματά της και εν γένει στην κοινωνία. Ιδιαίτερη μνεία έγινε για τη σημασία της πρωτοβουλίας We need books που με όπλο το βιβλίο και την ανάγνωση προσπαθεί να ενώσει μια πολυπολιτισμική κοινωνία, όπως το κέντρο της Αθήνας, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα ότι υπάρχουν εναλλακτικές και πρωτότυπες πολιτικές ένταξης.

Όσον αφορά τις βιβλιοθήκες στις φυλακές αποδείχθηκε από το πείραμα στην Κασσαβέτεια ότι αποτελούν γνήσιες πολιτιστικές παρεμβάσεις. Πρόκειται για έναν πολιτισμό που κοιτάζει στα δύσκολα για να δανειστούμε τα λόγια της Μυρσίνης Ζορμπά, η οποία τόνιζε ότι απαιτείται σύγκρουση με τις προκαταλήψεις και την υποτίμηση εξαιτίας των οποίων ο κρατικός μηχανισμός βραδυπορεί σε τέτοιες πρωτοβουλίες. Το παράδειγμα της Κασσαβέτειας έδειξε ότι το κράτος οφείλει να αντιμετωπίσει ολιστικά τα προβλήματα των κρατουμένων και να εξανθρωπίσει τα κέντρα κράτησης. Οι βιβλιοθήκες που σε παγκόσμιο επίπεδο προκρίνονται ως λύση για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης πρέπει να στελεχωθούν με το απαραίτητο προσωπικό, γεγονός που σύμφωνα με τη βιβλιογραφία είναι διεθνές πρόβλημα.

Η επιτυχία μιας βιβλιοθήκης σε φυλακή κρίνεται σε μεγάλο βαθμό από το πόσο ανταποκρίνεται στις ανάγκες του κοινού της. Ο θεματικός κατάλογος μιας βιβλιοθήκης βοηθά τον αναγνώστη να βρει τι τον ενδιαφέρει γι' αυτό είναι σημαντικός σε μια βιβλιοθήκη (Ντελόπουλος, 1986). Αυτό σε μια φυλακή σημαίνει σχεδιασμός της βιβλιοθήκης και συγκρότηση του καταλόγου με έμφαση σε βιβλία ψυχικής υγείας, επαγγελματικά, νομικά και αλφαβητάρια. Η επιτυχημένη παρέμβαση στην Κασσαβέτεια αναδεικνύει τη δυναμική που υπάρχει για να ξεπεραστούν τα εμπόδια στις φυλακές. Οι νέες τεχνολογίες είναι η εγγύηση και για την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών στις φυλακές.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο θεσμός της Λαϊκής Βιβλιοθήκης όχι μόνο δεν είναι παρωχημένος στη σύγχρονη εποχή, αλλά με τις κατάλληλες παρεμβάσεις του κράτους και των ειδικών είναι απαραίτητος για τη λειτουργία της κοινωνίας και την Διά Βίου Εκπαίδευση των μελών της.

Βιβλιογραφία-Πηγές

Βιβλία-συλλογικά έργα-άρθρα

Βασιλακάκη Ε., Βιλιώτη Ε. (2014). «Οι βιβλιοθήκες των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα», Ανακτήθηκε από: https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/14901/vol1_008.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ΕΣΑμεΑ. (Επιμ.). Δια βίου Μάθηση και Αναπηρία. Ανακτήθηκε από: <file:///C:/Users/30694/Downloads/---.pdf>

Θεοδωρίδου Μ., Φαναρά Μ. (2011) Έρευνα για την παροχή προγραμμάτων δια βίου μάθησης. (Μεταπτυχιακή εργασία). Θεσσαλονίκη: Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης

Καπέλλου Β., Χαλούλια Ε. Ο καινοτόμος ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων στο ΣΔΕ σωφρονιστικού καταστήματος: Η περίπτωση του ΣΔΕ Δομοκού. Ανακτήθηκε από: [file:///C:/Users/30694/Downloads/1545-5669-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/30694/Downloads/1545-5669-1-PB%20(1).pdf)

«Κασσαβέτεια». Το χρονικό μιας βιβλιοθήκης στη φυλακή ανηλίκων. (1998). Αθήνα: ΕΚΕΒΙ

Κοκκίνης Σ. (1981). Βιβλιοθήκες και Βιβλία ή τα σκοτάδια με αριθμούς. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή

Κοκκίνης Σ. (1973). Δημοτικές και κοινοτικές βιβλιοθήκες στην Ελλάδα. Αθήνα: χ.ε.

Λάμπας Γ. Ιστορία των Ελλήνων. (2003). «Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας». τ. 23. Αθήνα: Δομή

Λαμπισίνη Δ. (2010). Έρευνα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Άμφισσας. (Μεταπτυχιακή εργασία). Θεσσαλονίκη: Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη διαθέσιμη στο <file:///C:/Users/30694/OneDrive/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%82/%CE%A0%CE%91%CE%94%CE%91/%CE%86%CE%BC%CF%86%CE%B9%CF%83%CF%83%CE%B1.pdf>

Μάργαρης Δ. (1934). Ο αλφαθητικός κατάλογος των βιβλιοθηκών. Γενικών Συμβούλιον Βιβλιοθηκών της Ελλάδος. Αθήνα: χ.ε.

Ματσαγγούρας Η. (2011). Θεωρία και πράξη της Διδασκαλίας. Αθήνα: Gutenberg

Μπαλαμπανίδου Α. (2015). *Ευκαιρίες δια βίου μάθησης στις Ελληνικές Δημόσιες Βιβλιοθήκες, ως απάντηση στις σύγχρονες τεχνολογικές και κοινωνικο-οικονομικές προκλήσεις*. (Μεταπτυχιακή εργασία). Θεσσαλονίκη: ΠΑΜΑΚ

Μπαλατζάρας Μ. (2005). *Δια βίου μάθηση και ρόλος των βιβλιοθηκών*. (Μεταπτυχιακή εργασία). Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Νόβα-Καλτσούνη Χ. (2010). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Gutenberg

Ντελόπουλος Κ. (1986). *Κατάλογος θεμάτων για λαϊκές και παιδικές βιβλιοθήκες*. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού-Κέντρο Παιδιού και Εφηβικού Βιβλίου

Παλαμιώτη Σ. (1998). *Λαϊκές Βιβλιοθήκες. Οδηγός για την οργάνωσή τους*. Αθήνα: ΜΙΕΤ

Πέππα Σ. (1947). *Οι αμερικανικές λαϊκές βιβλιοθήκες*. Χ.τ. Χ.ε.

Πομποδάκης Γ. (2020). *Ο ρόλος και οι απόψεις των εκπαιδευτικών ενηλίκων προσφύγων/μεταναστών σε προγράμματα μάθησης*. (Μεταπτυχιακή εργασία) Ρόδος: Πανεπιστήμιο του Αιγαίου. Ανακτήθηκε από <https://hellanicus.lib.aegean.gr/>

Παναγιωτόπουλος Β. (Επιμ.). *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, (2003) τμ. 1-4. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Παπασπύρου Σ., (2016). Τι βιβλία διαβάζουν στις ελληνικές φυλακές;. *Lifo*. Ανακτήθηκε από: <https://www.lifo.gr/culture/vivlio/ti-biblia-diabazoyn-stis-ellinikes-fylakes>

Ψωμιάδης Γιώργος. We Need Books: Στην πρώτη πολυγλωσσική βιβλιοθήκη της Αθήνας κάθε βιβλίο μετράει. *Lifo*. Ανακτήθηκε από: <https://www.lifo.gr/culture/vivlio/we-need-books-stin-proti-polyglossiki-bibliothiki-tis-athinas-kathe-biblio-metraei>

Bowe, C. (2011). Recent trends in UK prison libraries. *Library Trends*, 59(3), p. 427–445

Costanzo, E. & Montecchi, G. (2011). Prison libraries in Italy. *Library Trends*, 59(3), p. 509–519

Cramard, O. (2011). The long development of prison libraries in France. *Library Trends*, 59(3), p. 544–562

Ings, C. & Joslin, J. (2011). Correctional Service of Canada Prison Libraries from 1980 to 2010. *Library Trends*, 59(3), p. 386–408

Nicholas D. (2013). *Η εξέλιξη του Μεσαιωνικού κόσμου*. Αθήνα: ΜΙΕΤ

Papazoglou A., Semertzaki E. (2001). Changes and Developments in Greek Libraries. *The Electronic Library* 19, (3)

Ιστοσελίδες

https://www.avgi.gr/arheio/88131_bibliothikes-kai-fylakes, προσπελάστηκε στις 01.06.2022

<https://www.europeantimes.news/el/2022/03/%CE%9F%CE%B9-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%B5%CF%8D%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CE%BD%CE%B1-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BC%CE%BF%CF%81%CF%86%CF%8E%CF%83%CE%B%CF%85%CE%BD-%CF%84%CE%B9%CF%82-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-500-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AC/>, προσπελάστηκε στις 07.06.2022

<https://uil.unesco.org/case-study/effective-practices-database-litbase-0/munster-prison-library-germany>, προσπελάστηκε στις 07.05.2022

<https://trikipress.gr/%CE%B7-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%B1%CE%BC%CF%80%CE%AC%CE%BA%CE%B1%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82/>, προσπελάστηκε στις 18.05.2022, 17:00

<http://vivil-dramas.dra.sch.gr/>, προσπελάστηκε στις 20.05.2022, 18:00

<http://dbamfis.blogspot.com>

<https://www.libver.gr>, προσπελάστηκε στις 21.05.2022, 17:30

<https://www.goethe.de>, προσπελάστηκε στις 21.05.2022, 17:50

www.nlgr.gr, προσπελάστηκε στις 10.04.2022, 17:00

<https://zosimaialib.gr/about-us/>, προσπελάστηκε στις 10.04.2022, 17:30

<https://el-gr.facebook.com/pages/category/Library/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7-%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82/>

[%CE%A0%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%AC-605433546186603/](#),

προσπελάστηκε στις 10.04.2022, 18:30

<https://el-gr.facebook.com/CentralMunicipalLibraryofAthens/>, προσπελάστηκε στις 10.04.2022, 19:00

<http://www.dvivlper.gr/>, προσπελάστηκε στις 10.04.2022, 19:10

[Cartwright](#), (2020), <https://www.worldhistory.org/user/markzcartwright/>, προσπελάστηκε στις 08.04.2022

eacea.ec.europa.eu, προσπελάστηκε στις 08.03.2022, 16:10

eanagnosis.gr, προσπελάστηκε στις 08.03.2022, 16:30

eeber.gr, προσπελάστηκε στις 08.03.2022, 16:50

IFLA/UNESCO, 1994, προσπελάστηκε στις 06.06.2022

<http://www.synigoros-solidarity.gr/solidarity/assets/uploads/2015/11/N-4019-2011.pdf>, προσπελάστηκε στις 14.04.2022, 18:00

<https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/558/1/ifla-professional-reports-nr-92.pdf>, προσπαλάστηκε στις 14.04.2022, 18:15

<https://weneedbooks.org/>, προσπελάστηκε 01.06.2022, 16:45

<https://www.vivlamias.gr/ypiresies/ypostiriksi-amea/>, προσπελάστηκε 02.06.2022, 17:45

<http://larlib.gr/blog/stirizontas-ta-atoma-me-anapiria-me-odigo-tin-tehnologia>, προσπελάστηκε 02.06.2022, 18:30.